

Zašto su neke zemlje CIJE ostvarile bolje rezultate od drugih u periodu od rane tranzicije?

Seminar MMF-a o makroekonomskoj politici
Beč, 13. jun 2018. godine

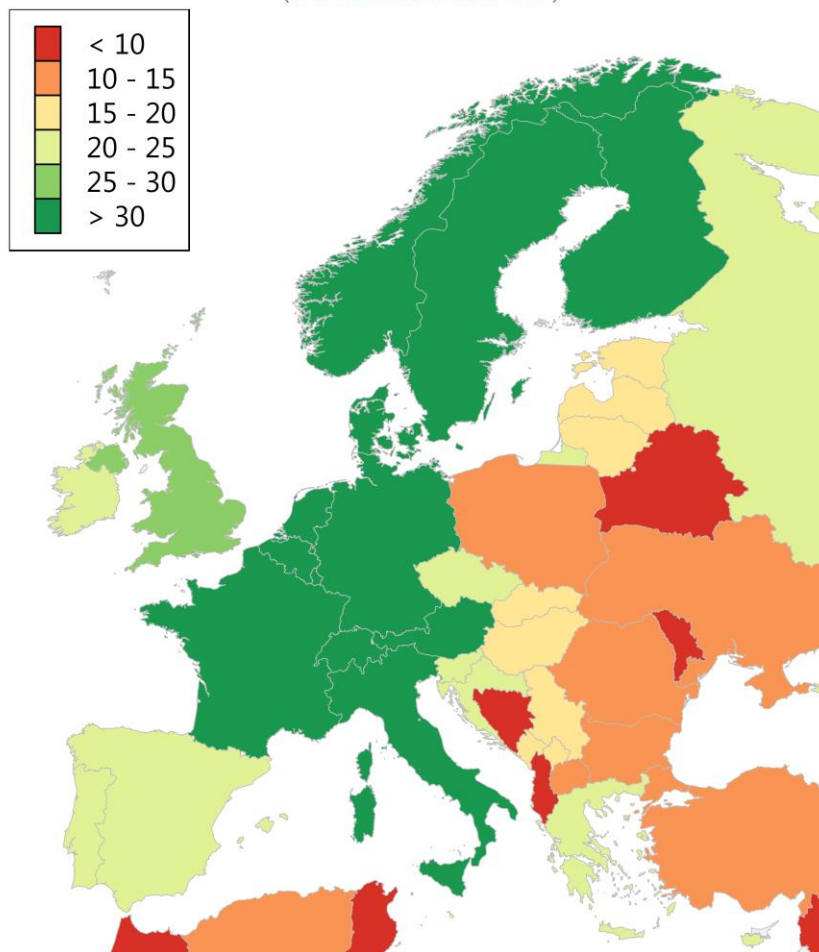
Bas B. Bakker
Viši regionalni stalni predstavnik za centralnu,
istočnu i jugoistočnu Evropu

Godine 1989., zemlje CIJE bile su mnogo siromašnije od Zapadne Evrope

GDP PPP per capita in 1989

(In thousands of 2016 USD)

Napomena: Za BIH podaci su iz 1990. g.

Tada je ukinut komunizam

- Šta smo očekivali da će se dešavati?
 - Da će razlike u dohocima u odnosu na zapadnu Evropu postati manje
 - Da će siromašnije zemlje imati brži rast od bogatijih zemalja

Konvergencija u periodu od 1989. do 2017. g.

Šta se desilo u praksi?

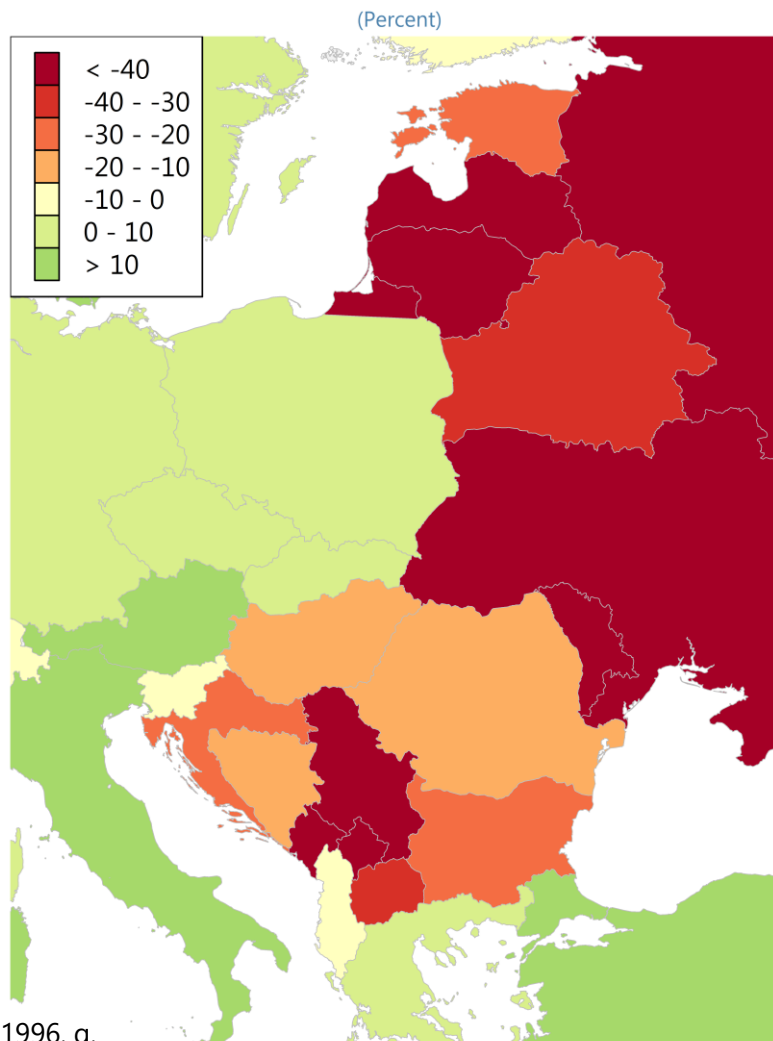

- Posle početnog pada BDP-a u ranoj tranziciji, zemlje su počele ponovo da ostvaruju rast u periodu od ranih do kasnih 1990-tih
- Od tada je postojala jasna konvergencija ka Zapadnoj Evropi
- Ali neke zemlje su ostvarile mnogo bolje rezultate od drugih
- Neke zemlje su još uvek siromašnije nego što su bile 1989. godine

Posle duboke post-tranzicione recesije

Change in GDP PPP per capita between 1989 and 1996

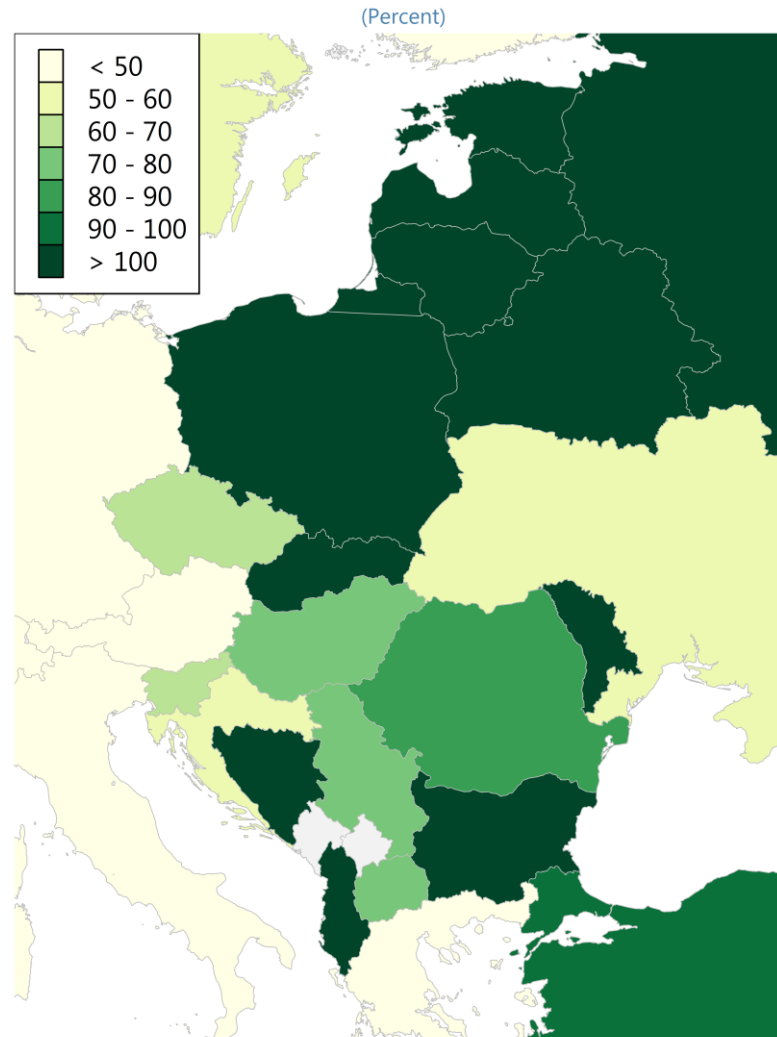

Napomena: Za BIH podaci su za 1990-1996. g.

Većina zemalja je ostvarila snažan rast u poslednje dve decenije

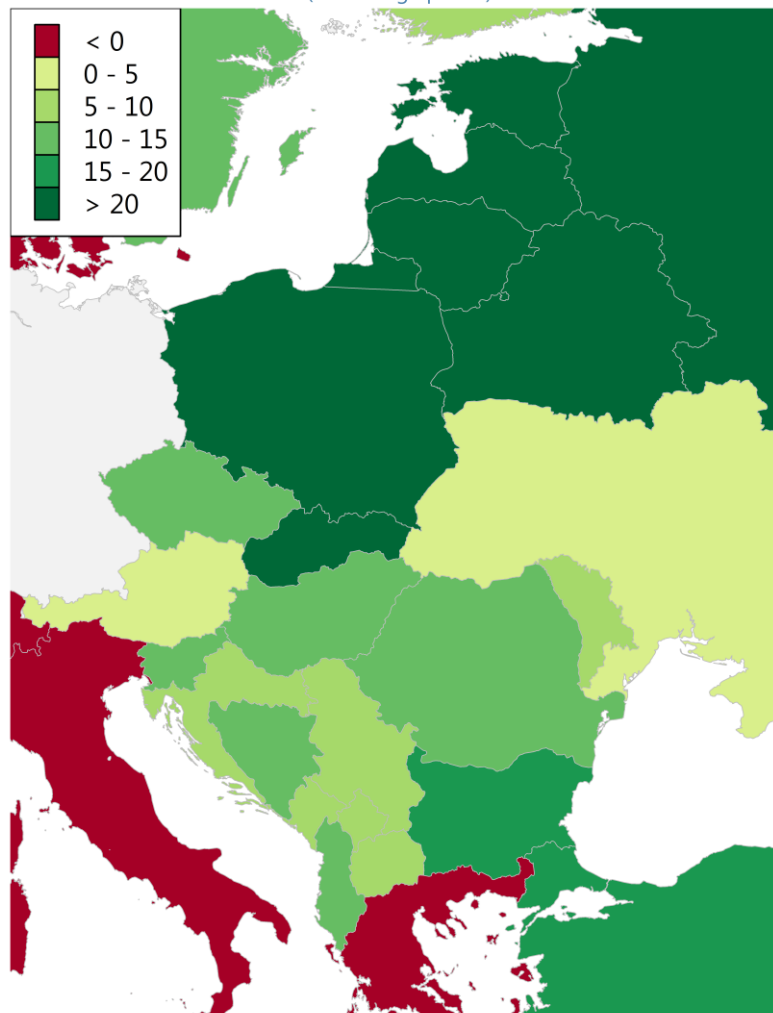
Change in GDP PPP per capita between 1996 and 2017

U poslednje dve decenije sve zemlje su smanjile razlike u dohocima u odnosu na Nemačku

**Change in GDP PPP per capita
as percent of Germany between 1996 and 2017**
(Percentage points)

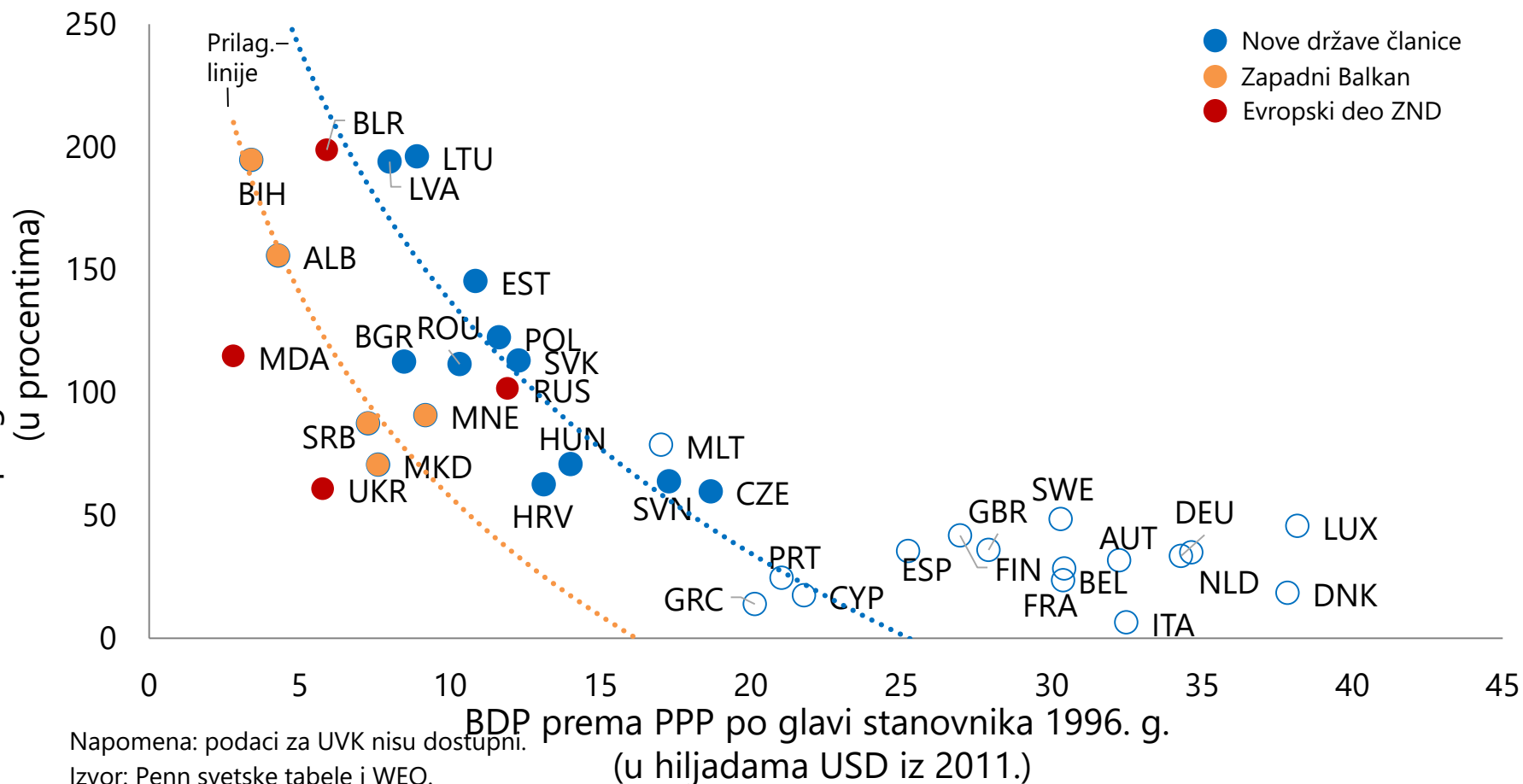

Nove države članice EU su ostvarile bolje rezultate od Zapadnog Balkana i ZND

BDP prema PPP po glavi stanovnika 1996. u odnosu na njegovu promenu 1996-2017.

Rast BDP-a po glavi stanovnika 1996-2017. (u procentima)

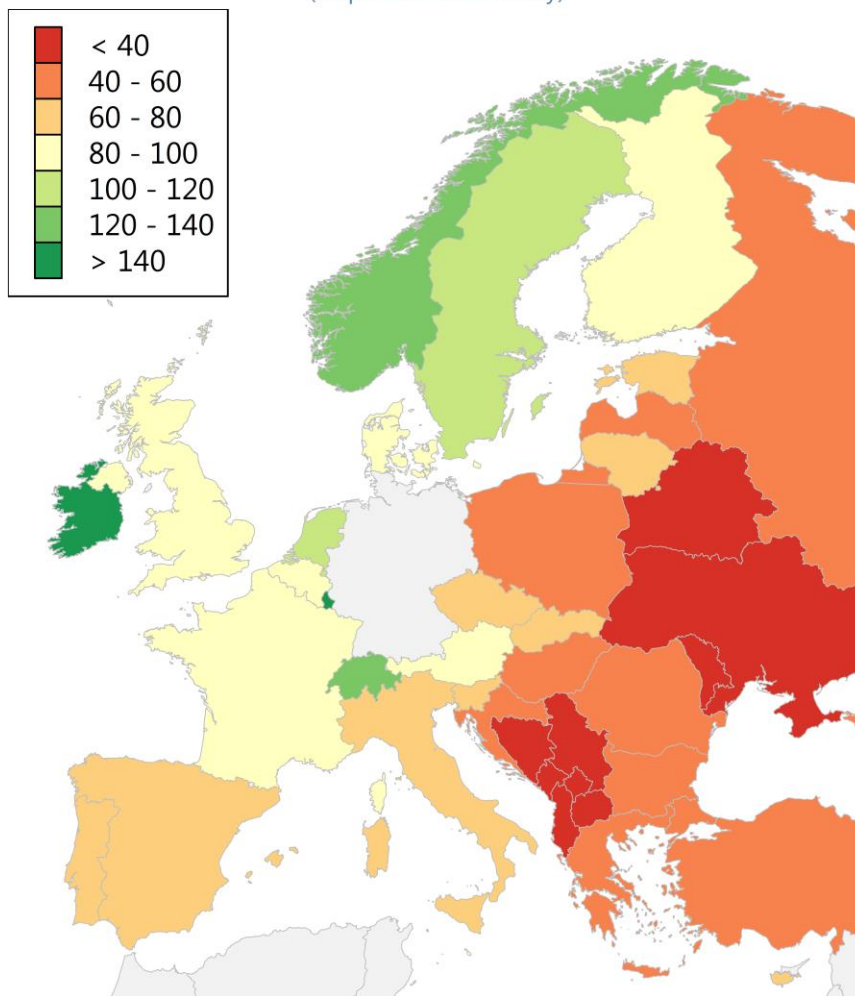

Neki delovi CIJE imaju slične nivoe dohodka kao Španija i Italija; ostali su i dalje siromašniji

GDP PPP per capita in 2017

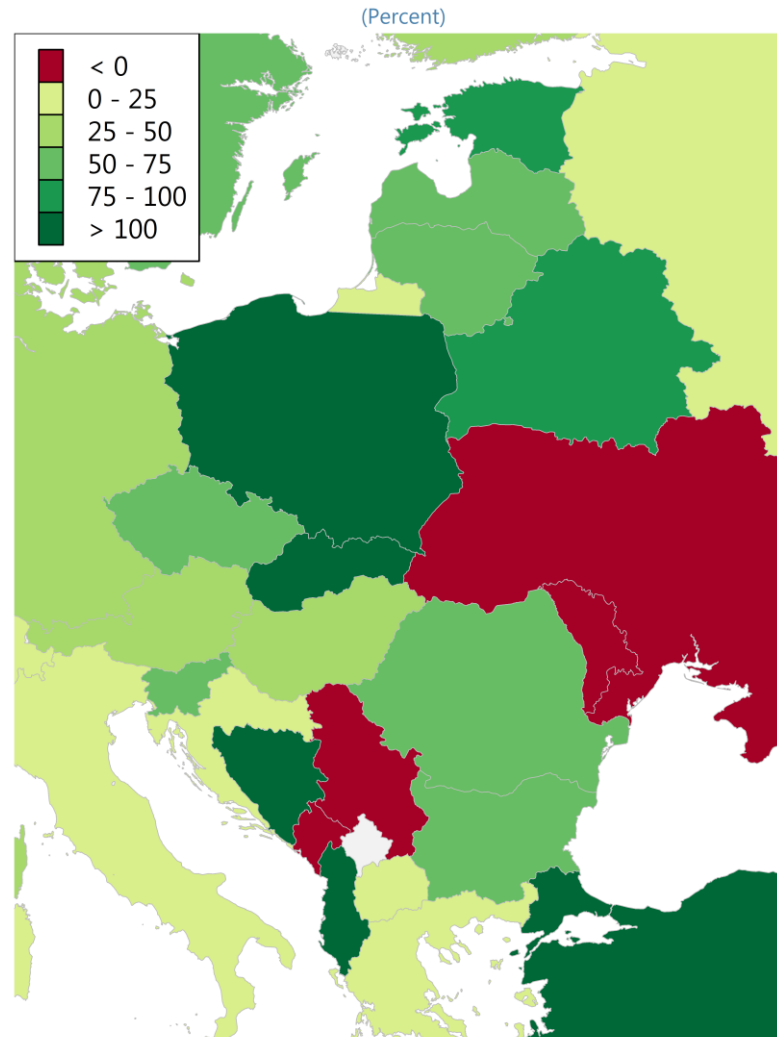
(As percent of Germany)

Većina - ali ne i sve zemlje - sada su bogatije nego 1989. g.

Change in GDP PPP per capita between 1989 and 2017

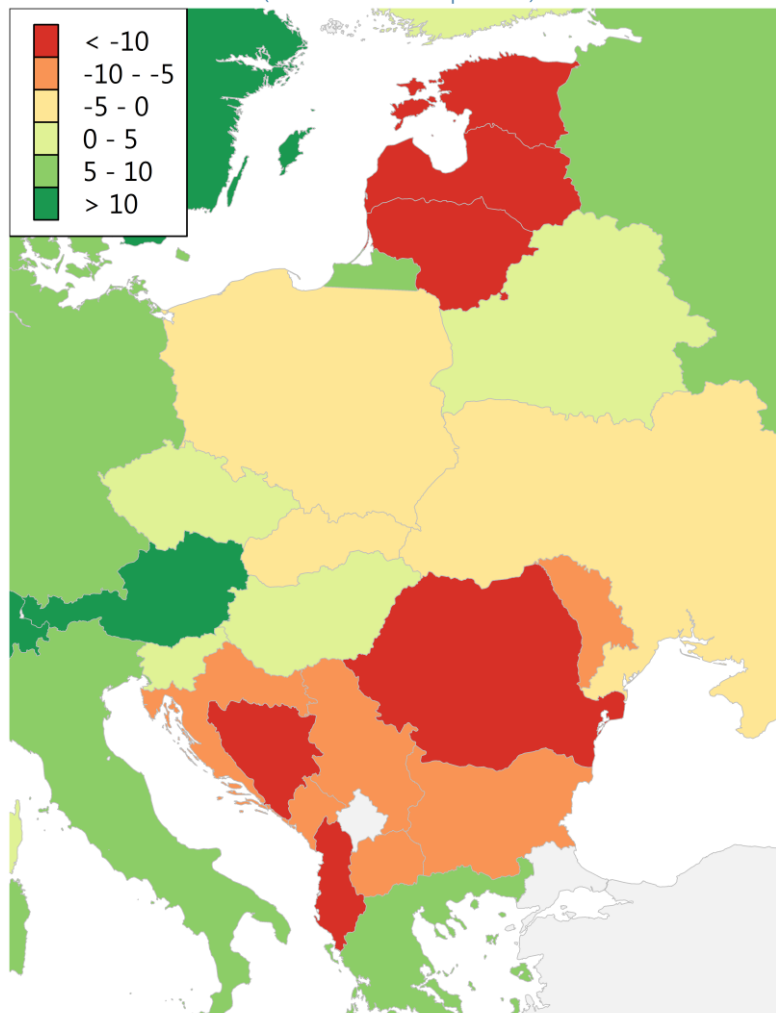

Postoje i vidljive razlike u pogledu emigracije

Net Migration Rate 1990-2015

(Percent of 1990 Population)

Šta je objašnjenje za ove razlike?

1. Da li su to problemi vezani za podatke?
2. Rana tranzicija
3. Rat i sukobi
4. Smenjivanje faza ekspanzije i faza kontrakcije / makroekonomska stabilnost
5. Članstvo u EU
6. Da li je tranzicija završena
7. Institucije
8. Studija slučaja zemlje (a) Poljska u odnosu na Ukrajinu

1. Da li razlike ukazuju na probleme sa podacima?

- Statistika BDP-a krajem 1989. nije posebno dobra
 - Postojao je problem sa cenama
- Još jedan problem: BDP nije dobar pokazatelj blagostanja potrošača
 - Mnogo od onoga što je proizvedeno potrošači nisu želeli (up. vojne rashode)
 - Mnogo toga je bilo slabog kvaliteta

Međutim, čak i ako se preteralo u oceni obima inicijalnog pada, očigledno je da je bilo velikih razlika među zemljama

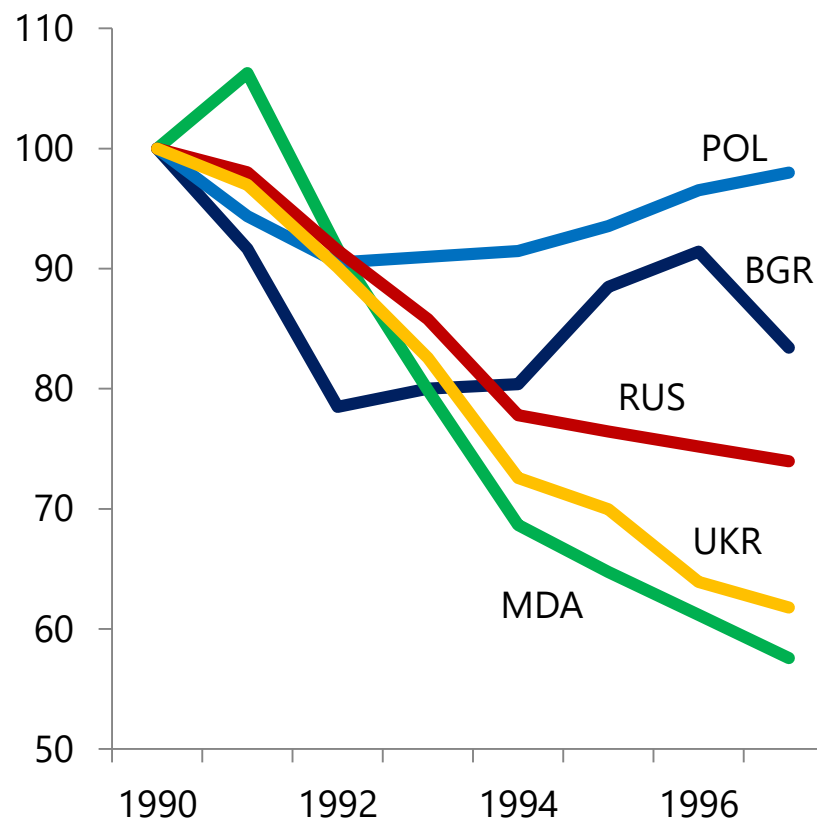
Drugi lakše merljivi pokazatelji takođe ukazuju na:

- Velike početne padove proizvodnje
- Velike razlike među zemljama

Između 1990. i 1995. potrošnja električne energije je opala

- za skoro 40 odsto u Moldaviji i Ukrajini
- veoma malo u Poljskoj.

Potrošnja struje po glavi stanovnika (indeks, 1990=100)

Na satelitskim snimcima mogu se videti i napredak i razlike od zemlje do zemlje

CESEE at night in 1992

CESEE at night in 2013

2. Rana tranzicija ka tržišnoj ekonomiji

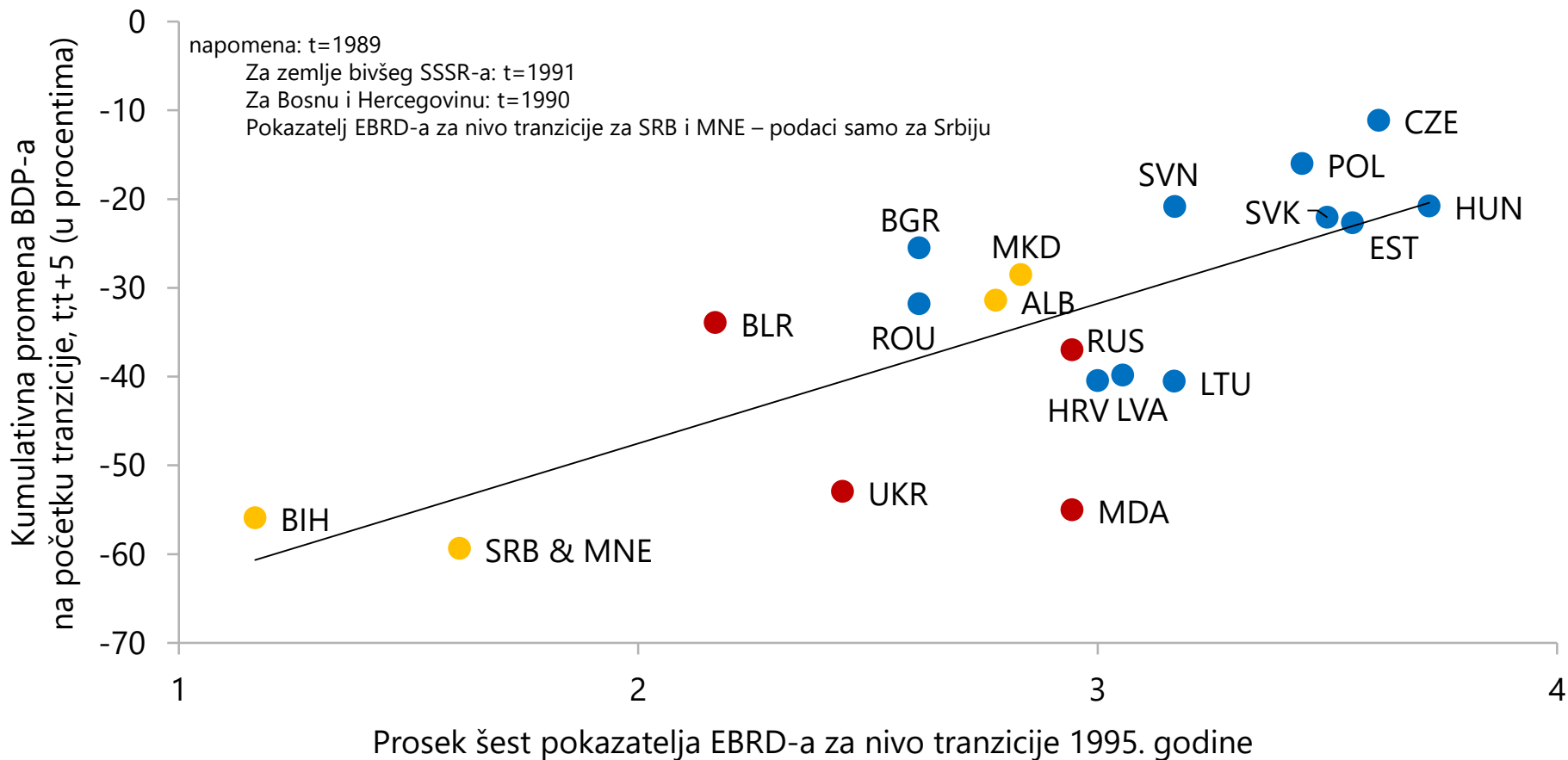

- Početkom devedesetih vodila se rasprava da li reforme treba da budu postepene
- Postojala je zabrinutost da bi brže reforme bile previše bolne
- Brze reforme su zaista bile bolne - nezaposlenost u zemljama koje su rano krenule u reforme je naglo porasla
- Međutim, zemlje koje su odlagale reforme imale su mnogo **duže i dublje** inicijalne recesije
- Zašto? Bez čvrstog budžetskog ograničenja za firme, bilo je teško staviti kreditni rast i inflaciju pod kontrolu

Zemlje koje su odlagale reforme pretrpele su veće gubitke u proizvodnji

Kumulativna promena BDP-a i reforme tokom rane tranzicije

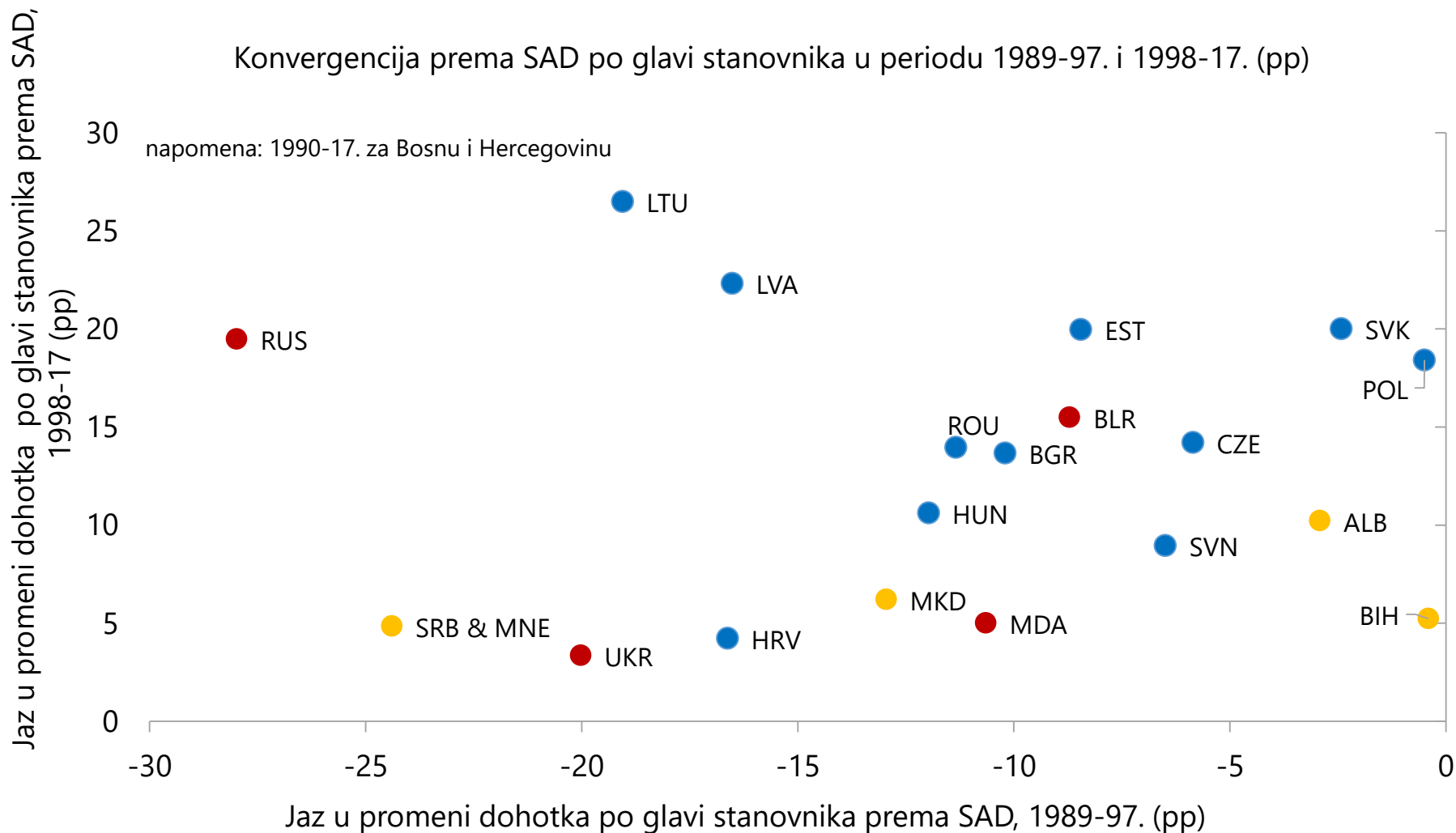

Slabiji rast tokom rane tranzicije nije bio kompenzovan bržim rastom kasnije

Konvergencija prema SAD po glavi stanovnika u periodu 1989-97. i 1998-17. (pp)

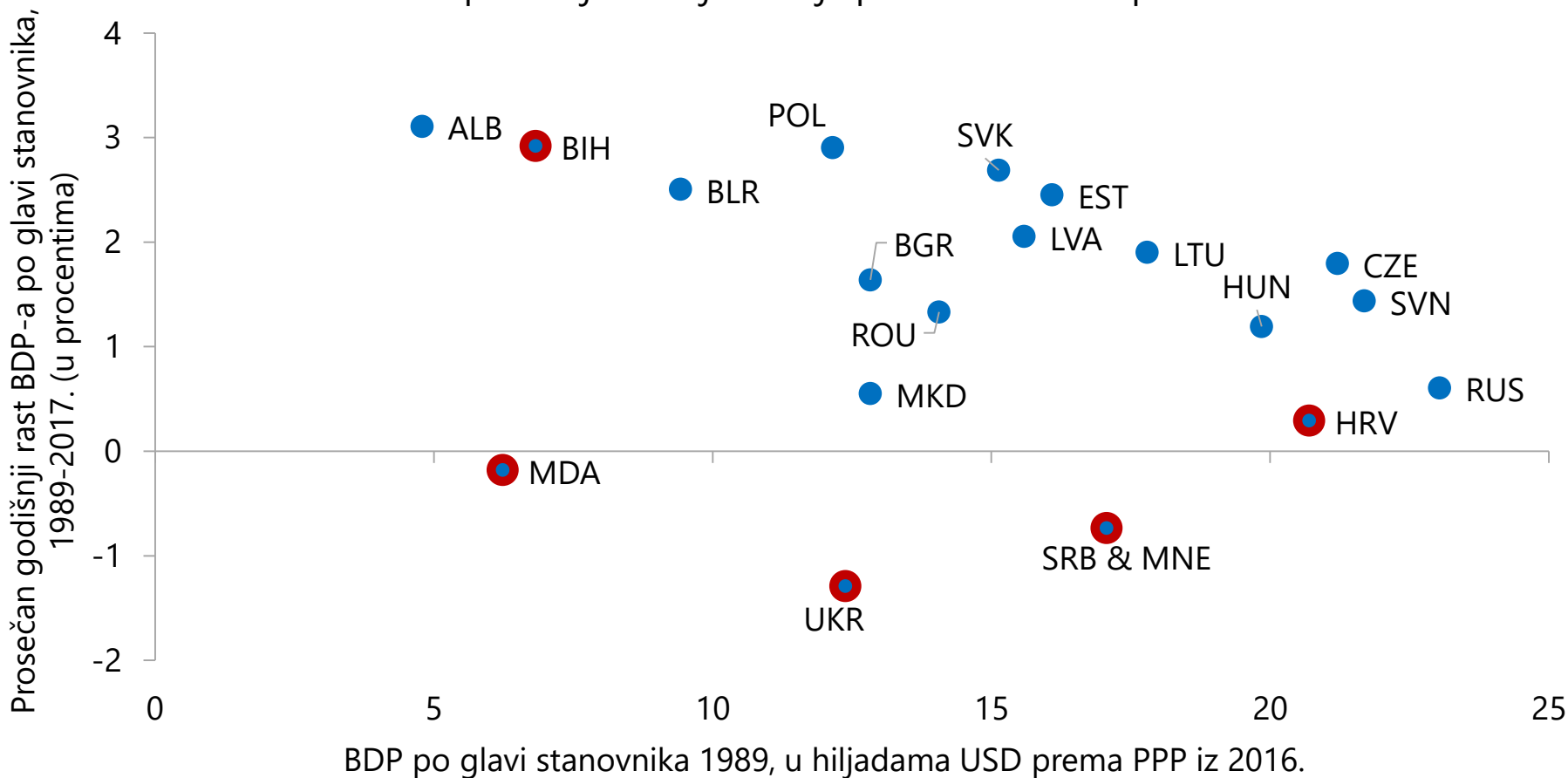
napomena: 1990-17. za Bosnu i Hercegovinu

3. Ratovi i sukobi: četiri zemlje sa najnižim rastom su sve imale ratove

Prosečan rast BDP-a po glavi stanovnika, 1989-17., i njegov nivo 1989. godine
Crveni kružići pokazuju da li je zemlja prošla kroz rat u periodu 1989-17.

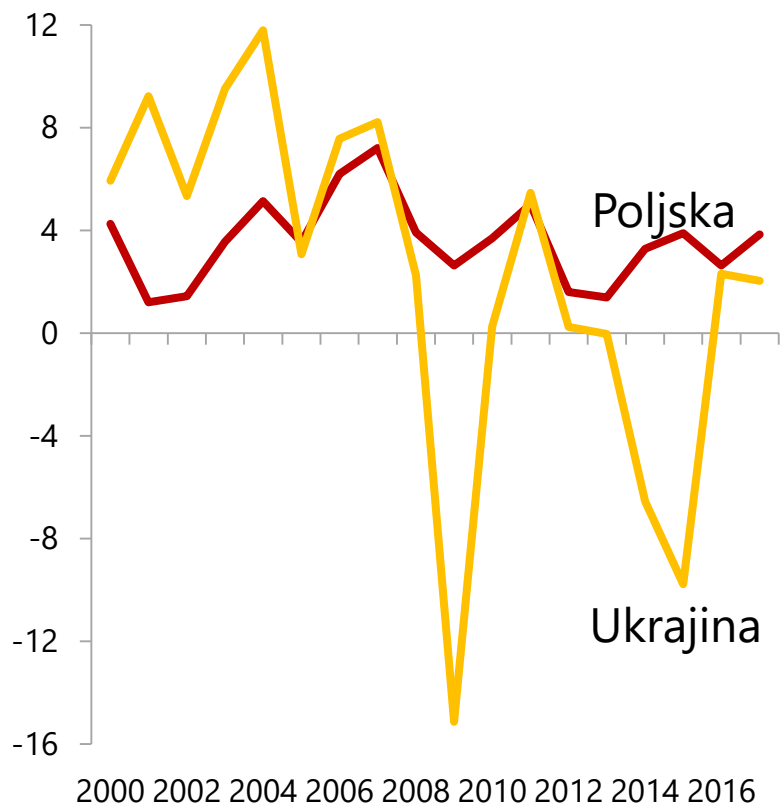

Napomena: 1999-2017 za BIH.

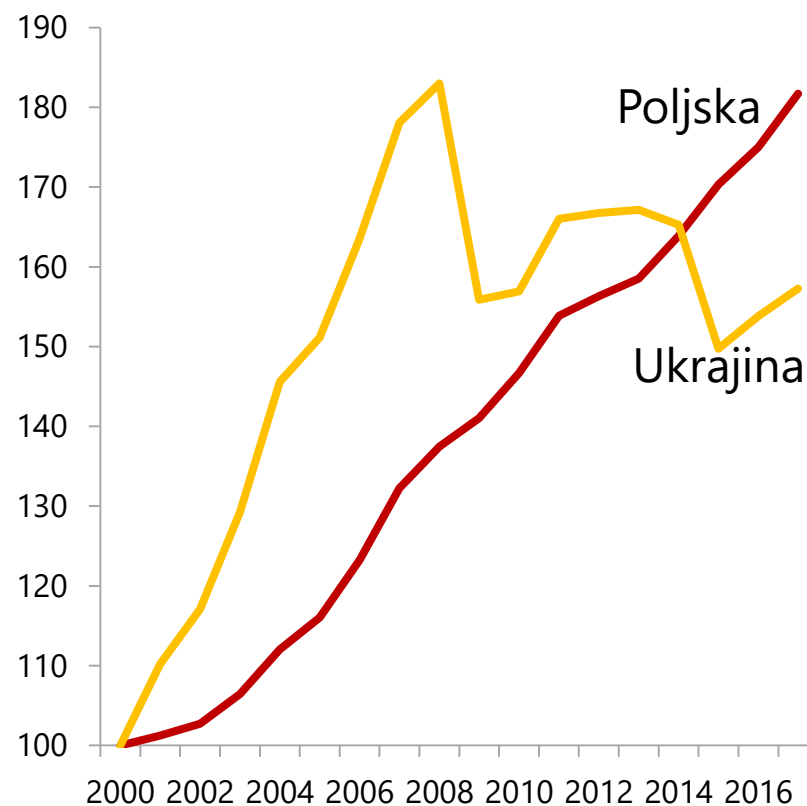
4. Neke zemlje su prošle kroz faze ekspanzije i kontrakcije što je smanjilo prosečan rast

Rast BDP-a
(u procentima)

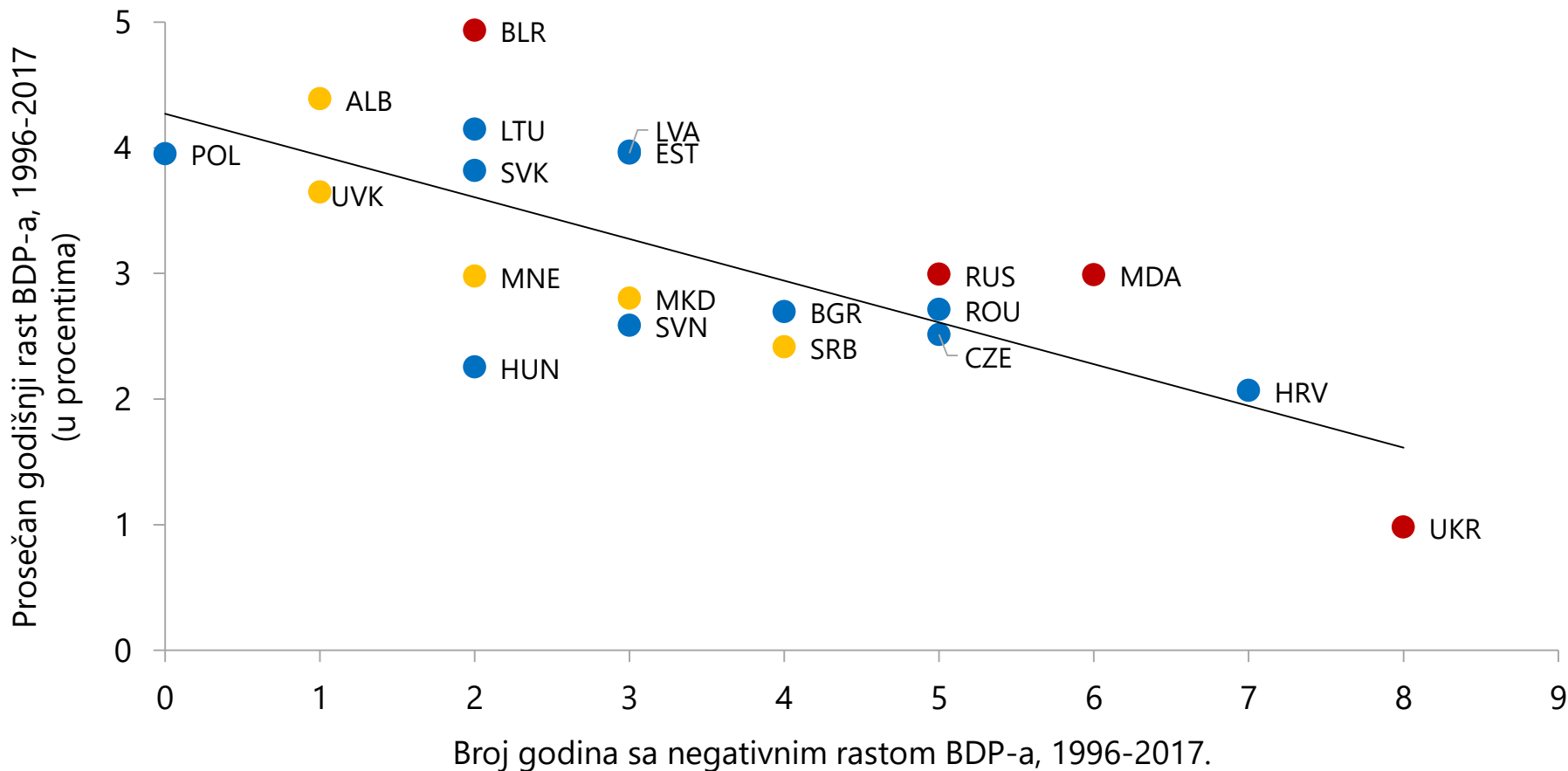
BDP po glavi stanovnika
(2000=100)

Zemlje sa manje recesija su u proseku rasle brže

Broj godina u kojima je beležen pad BDP-a u odnosu na godišnji prosečan rast BDP-a između 1996. i 2017.

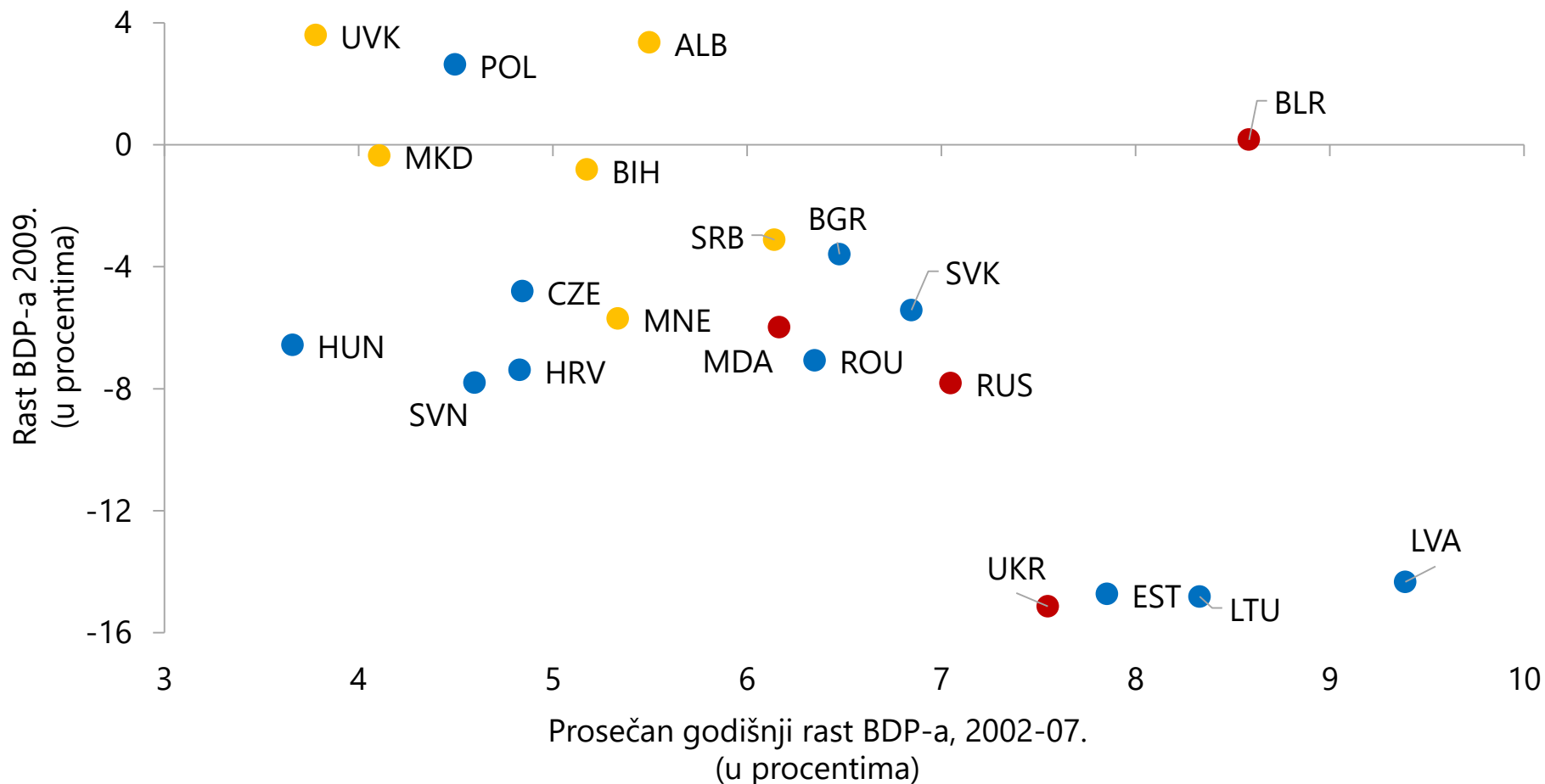

Napomena: za MNE i UVK: podaci za 2001-17; za SRB: 1998-2017.

Zemlje koje su imale veoma brz rast pre krize doživele su najveći pad 2009.

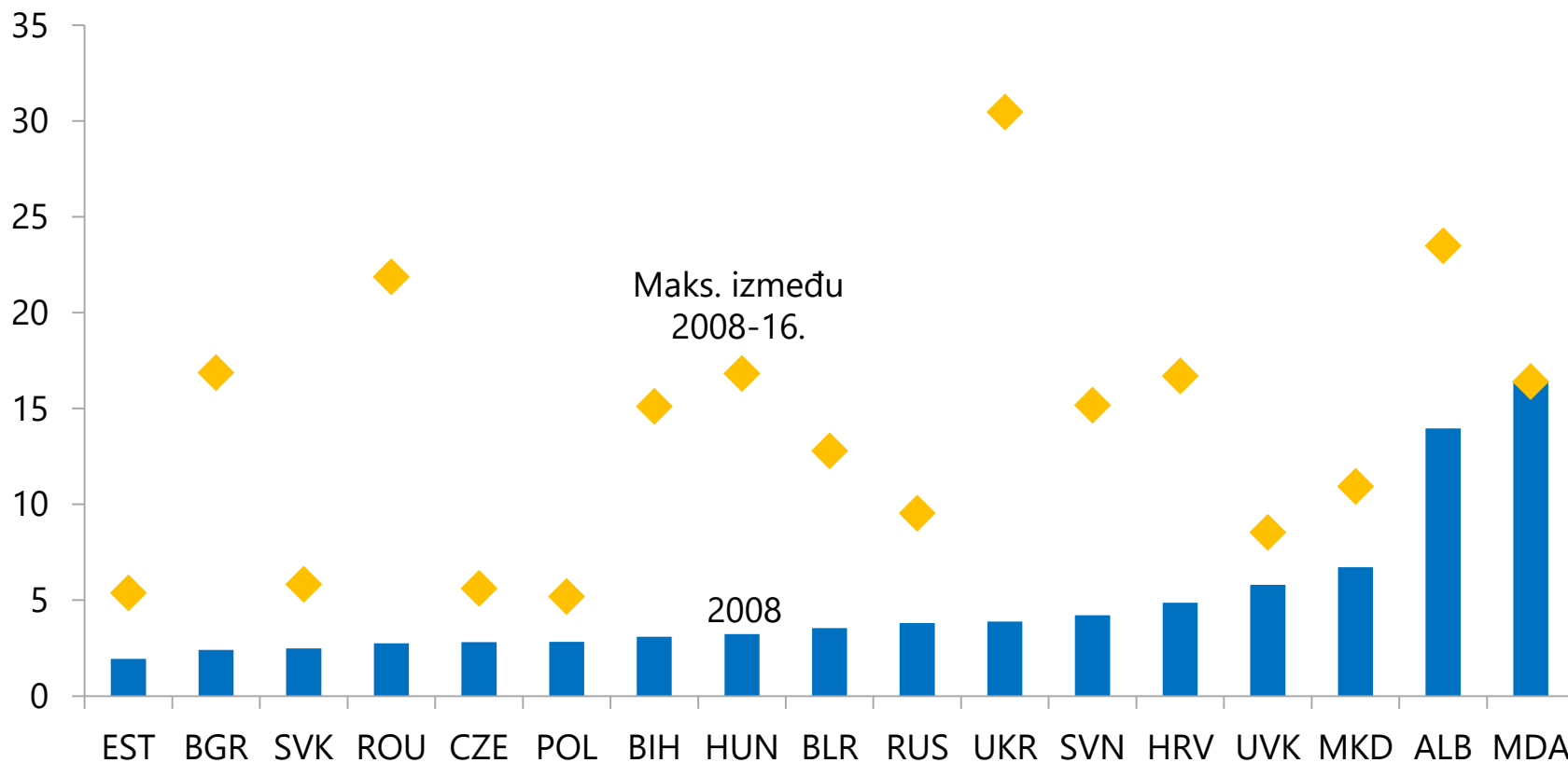
Prosečan godišnji rast BDP-a u periodu 2002-07.
u odnosu na
rast BDP-a 2009. godine

Krize su dovele do visokog nivoa NPL i slabih banaka, što koči rast

NPL pokazatelj za 2008. i najviša vrednost u periodu od 2008-16. godine (u procentima)

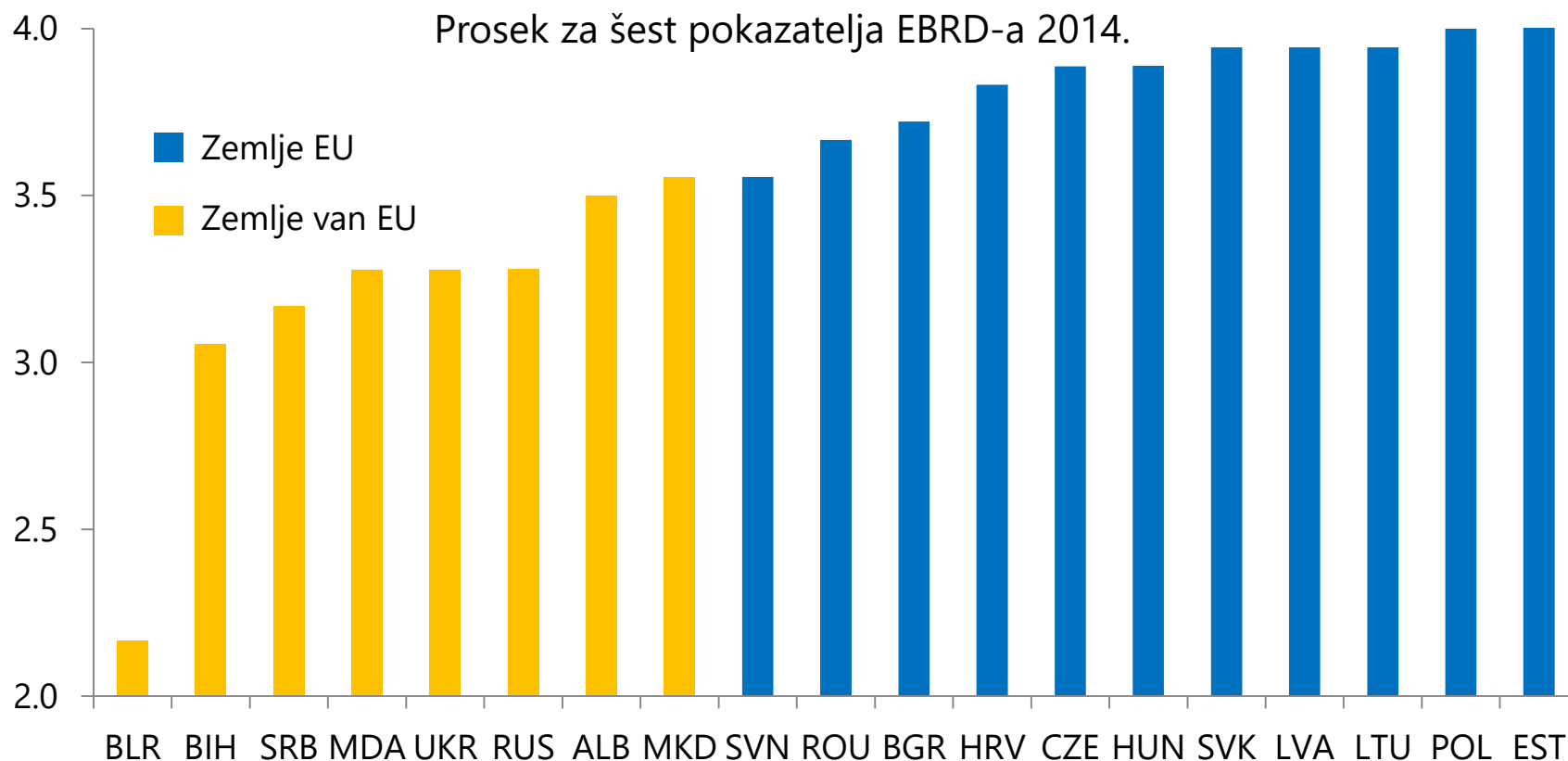

Napomena: za BLR, UVK i ALB: stubić pokazuje podatke za 2010; za MDA: 2009.

5. Članstvo u EU

- Pristupanje EU je bilo snažan katalizator reformi i unapređivanja institucionalnog okvira

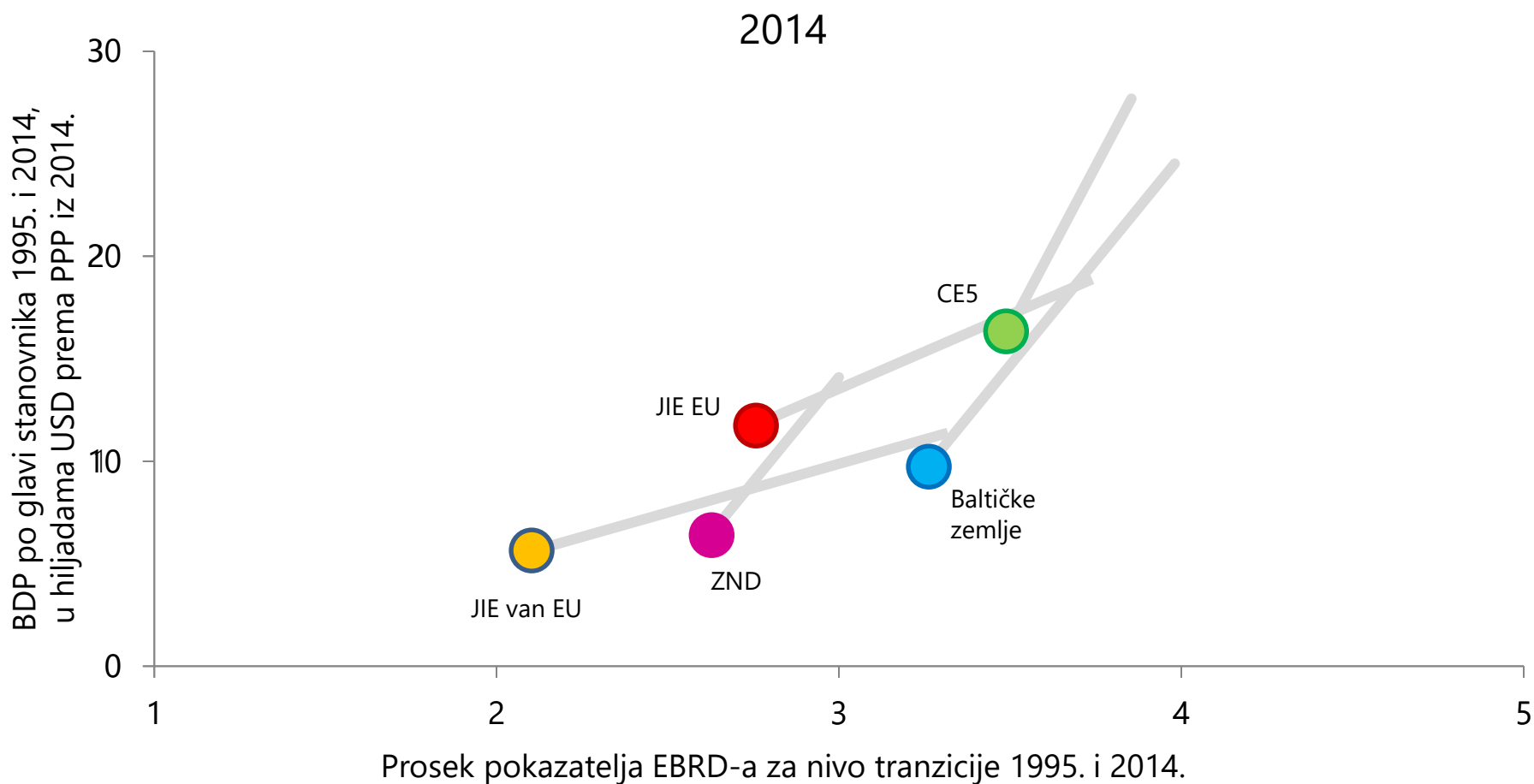

Napomena: 2007 za Češku

(Izgledi za) članstvo u EU doveli su do više reformi i većeg rasta

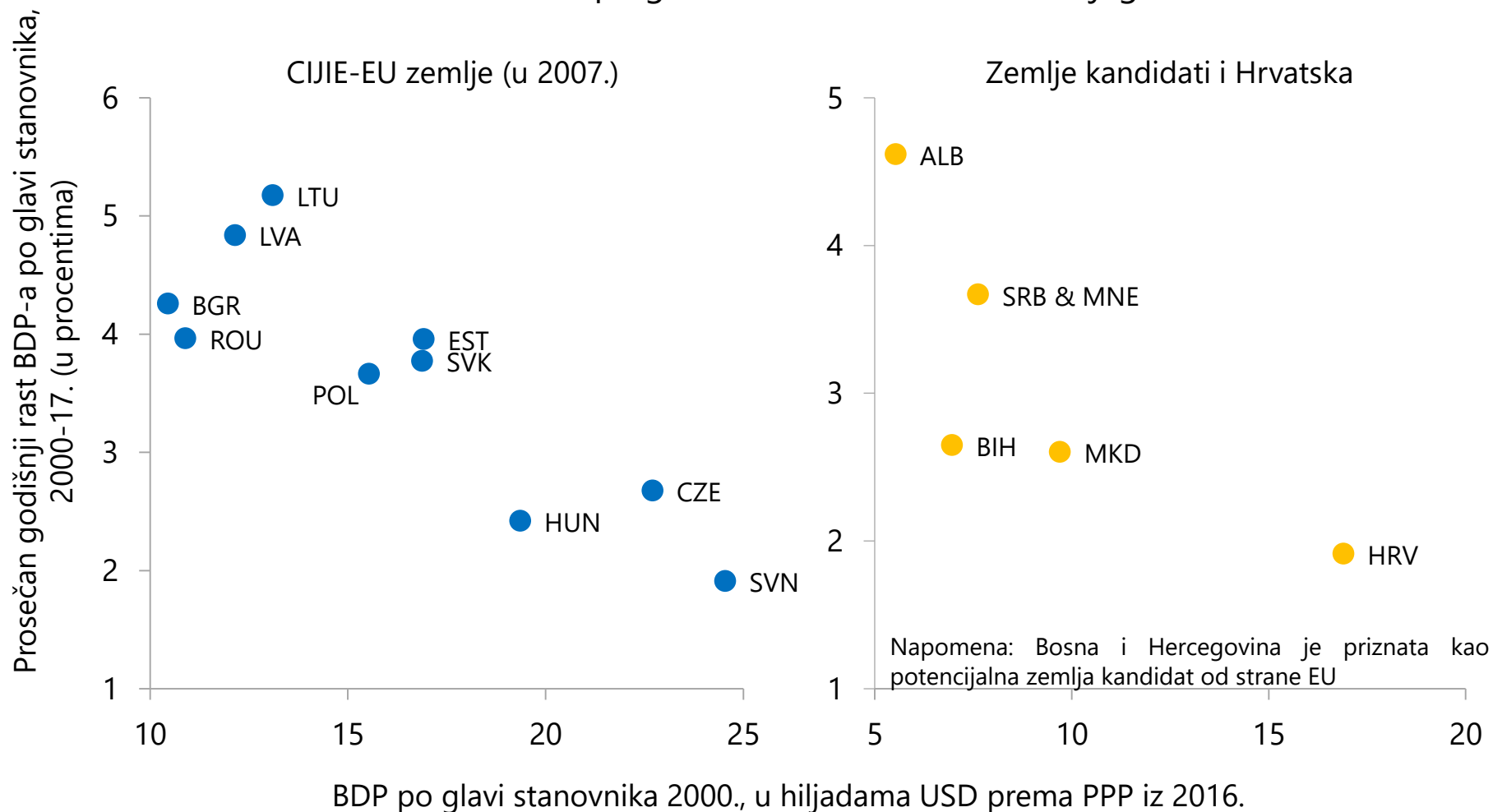
BDP po glavi stanovnika i prosek pokazatelja EBRD-a za nivo tranzicije

Brza konvergencija u zemljama EU i zemljama kandidatima za EU

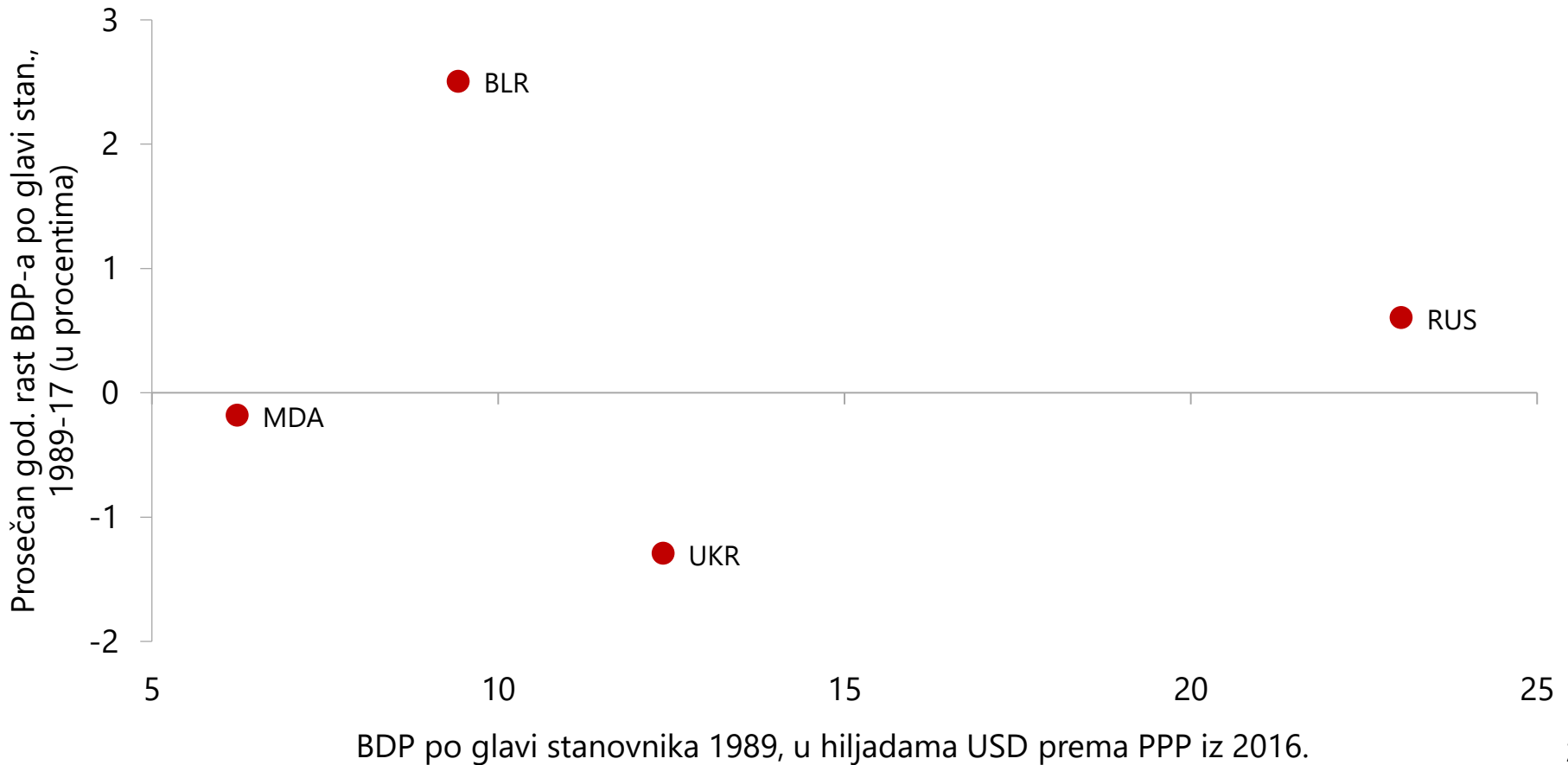
Prosečan rast BDP-a po glavi stanovnika, 2000-17, i njegov nivo 2000.

Nasuprot tome, nema konvergencije u evropskim zemljama ZND

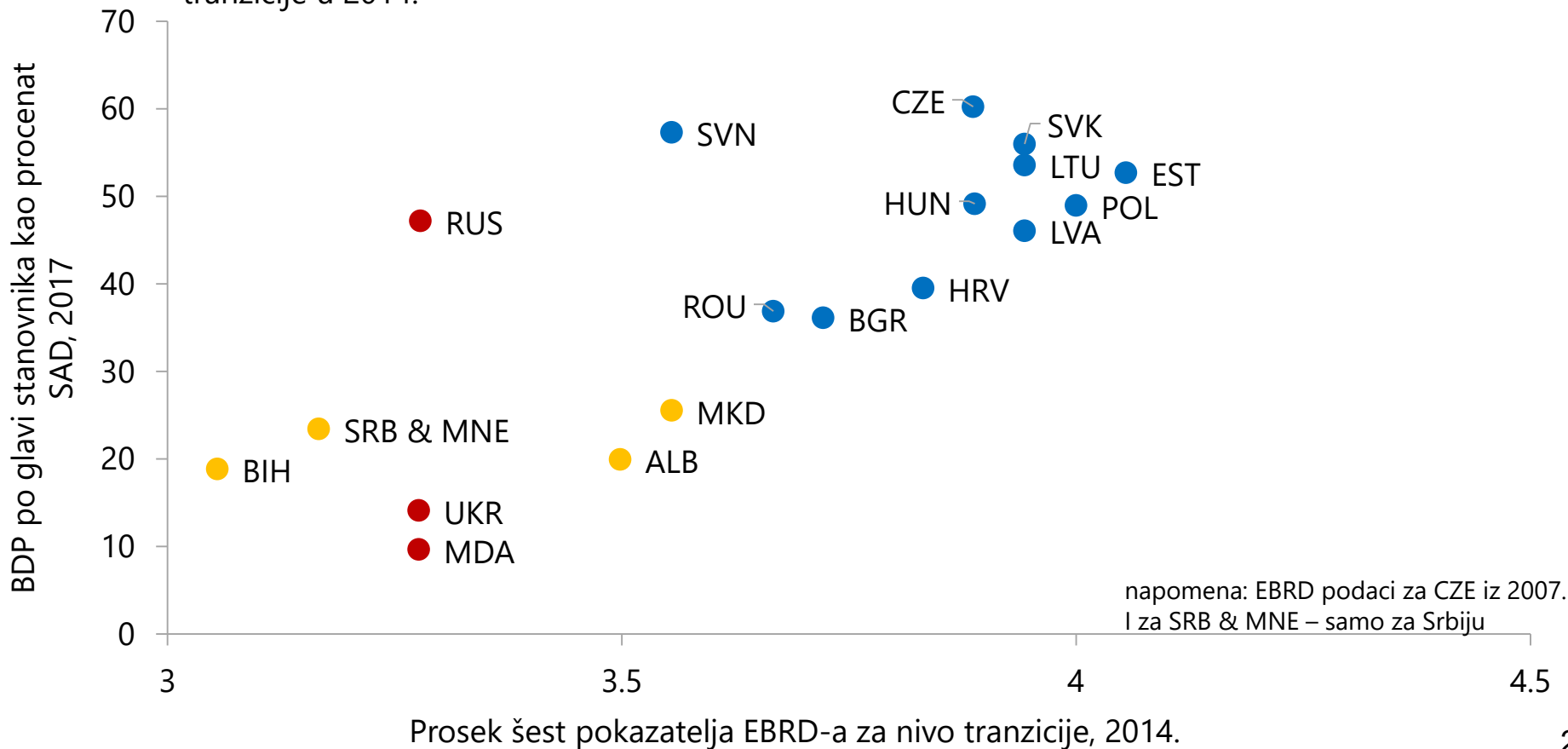
Prosečan rast BDP-a po glavi stanovnika, 1989-17., i njegov nivo 1989.

6. Zemlje koje su bliže završetku tranzicije su bogatije ...

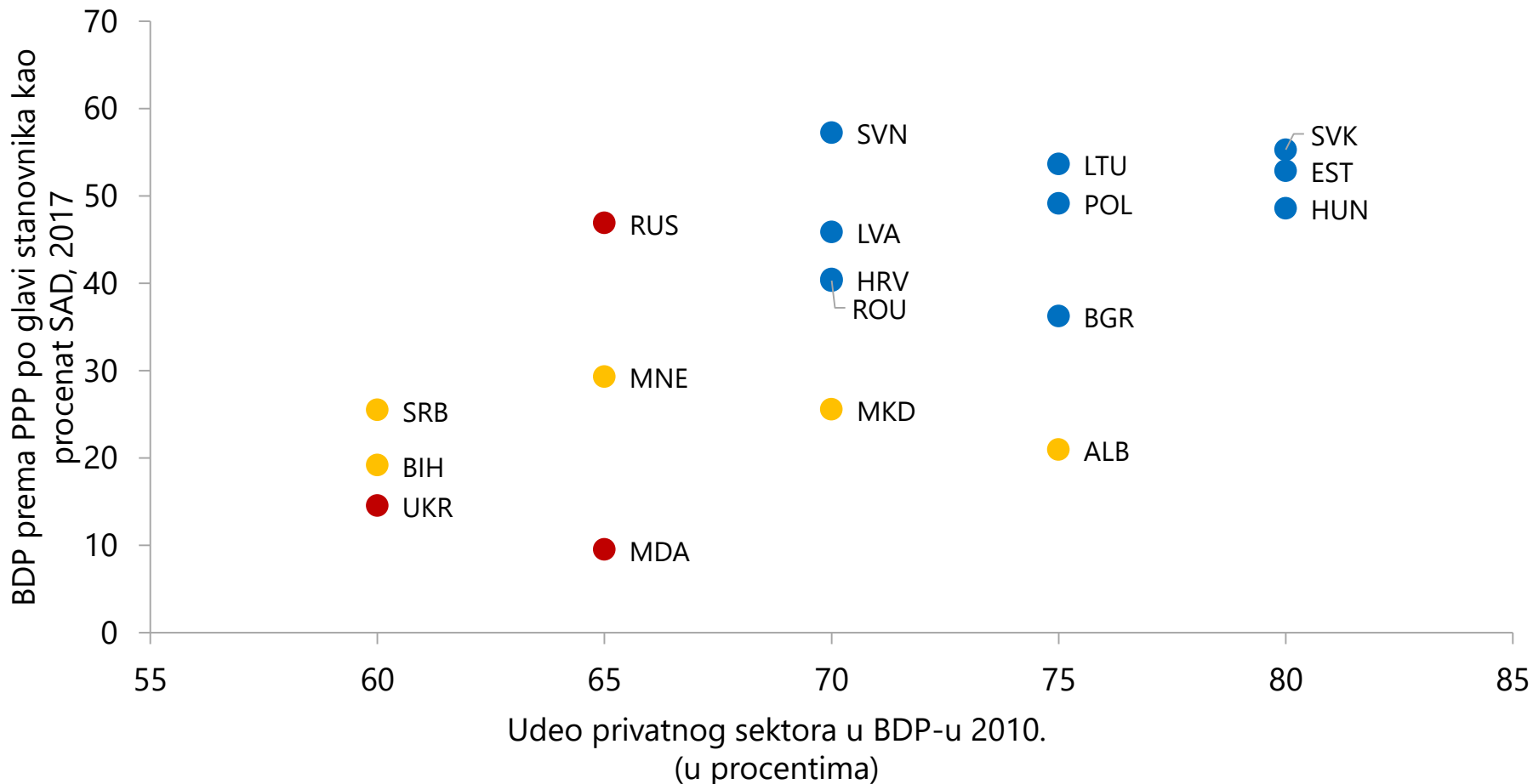
BDP po glavi stanovnika kao procenat SAD u 2017. i prosek pokazatelja EBRD-a za nivo tranzicije u 2014.

...kao i zemlje u kojima je privatni sektor aktivniji

BDP prema PPP po glavi stanovnika 2017. i udeo privatnog sektora u BDP-u 2010.

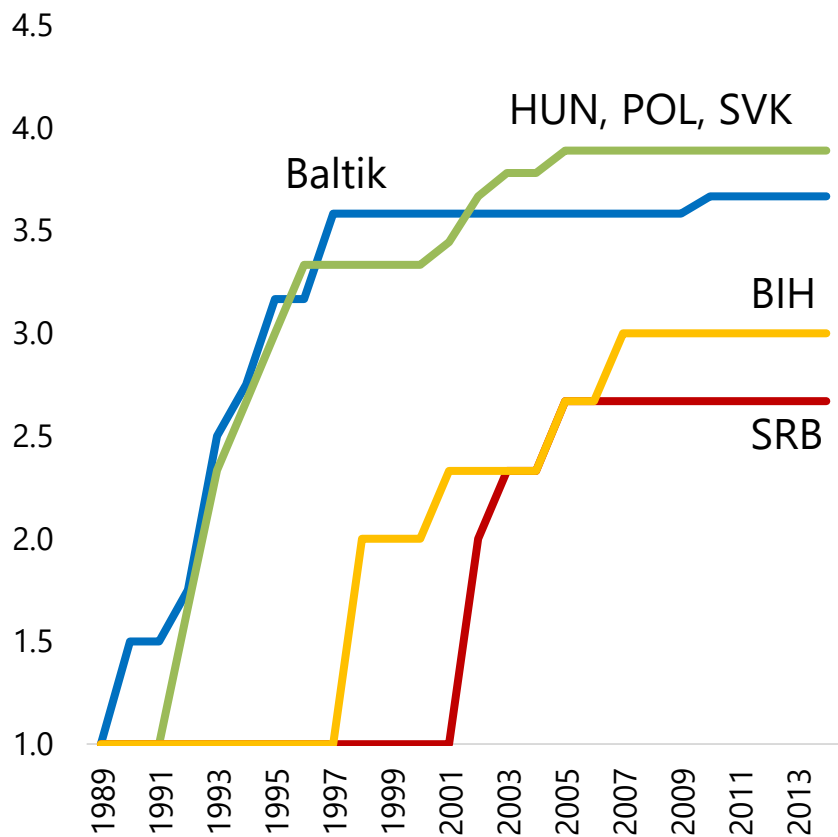

Ograničeni napredak privatizacije u Bosni i Hercegovini i Srbiji zaustavljen je nakon krize

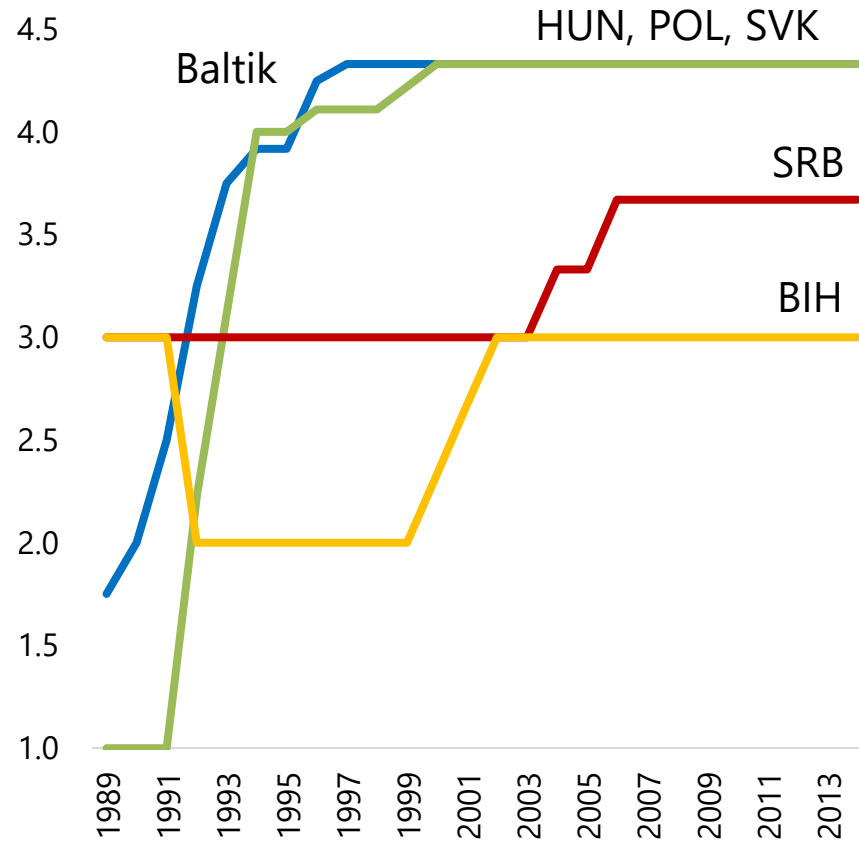

Pokazatelji EBRD-a za nivo tranzicije

Velike privatizacije

Male privatizacije

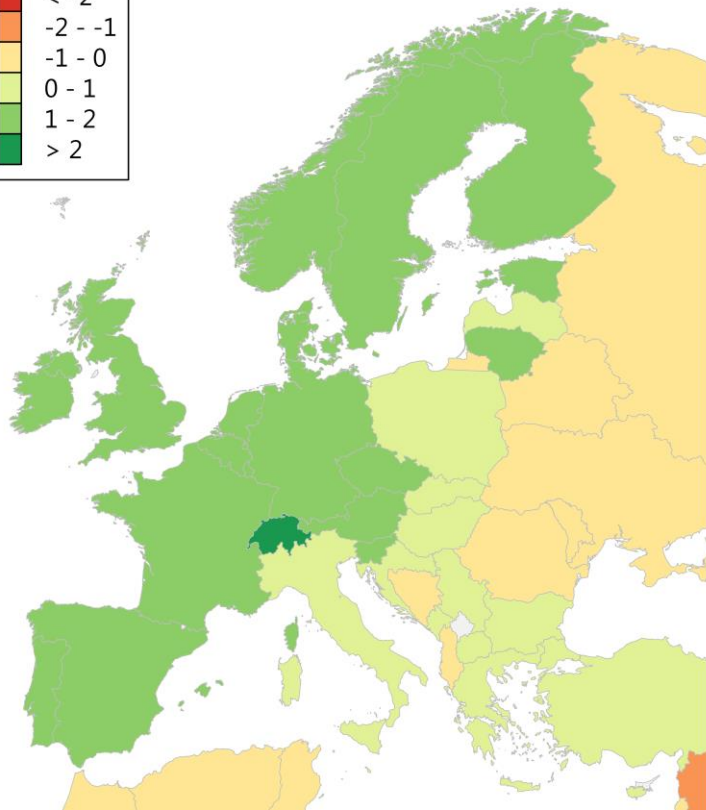
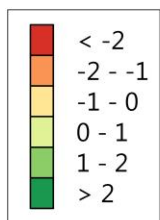

7. Zemlje CIJE se razlikuju u kvalitetu institucija, npr. u pogledu upravljanja....

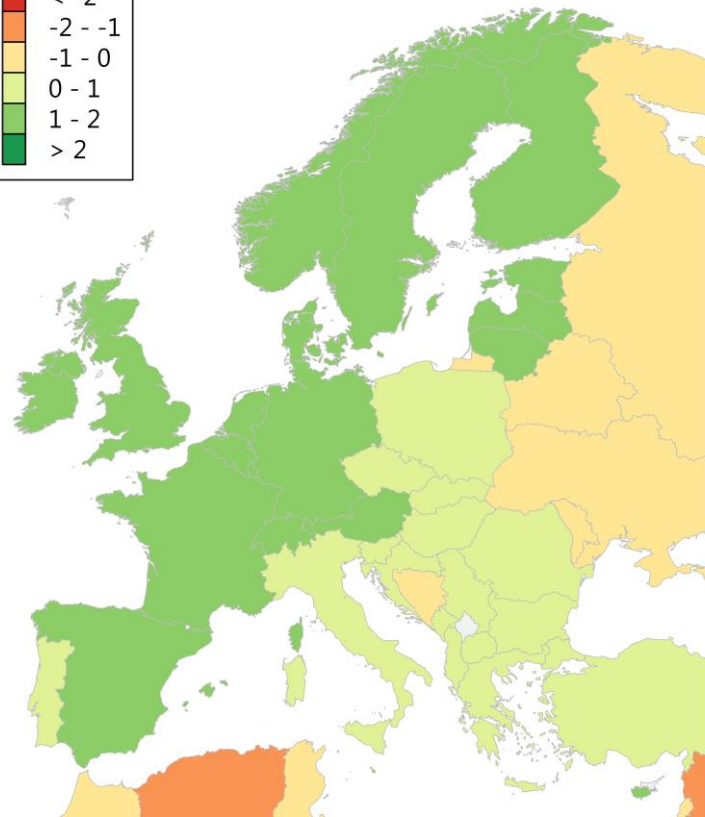
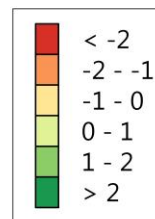

Indikatori za istraživanje upravljanja u svetu, 2016.
(Kreće se od -2,5 (loš) do 2,5 (dobar), učinak u upravljanju)

Government Effectiveness

Regulatory Quality

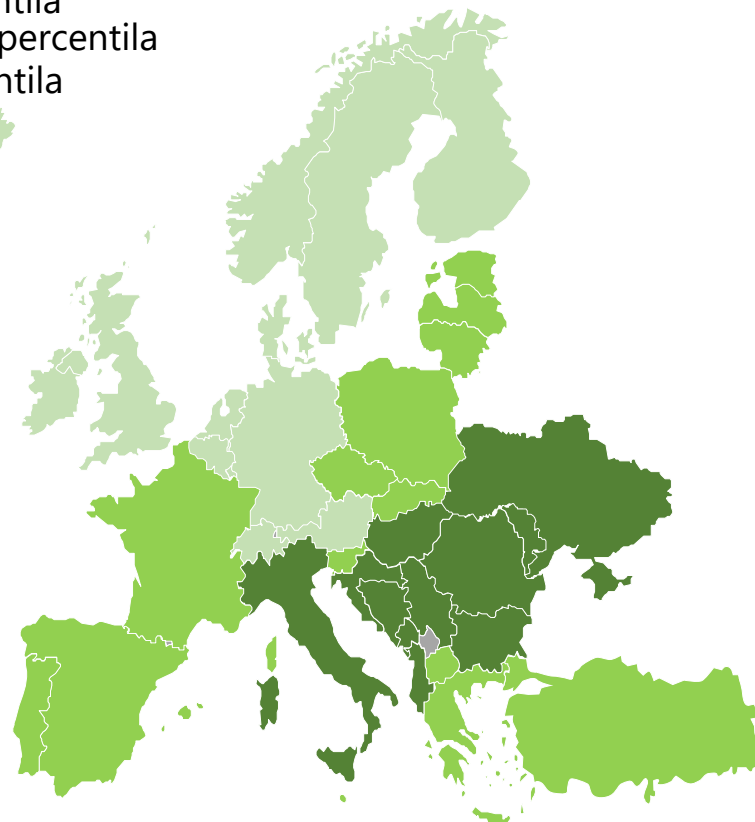
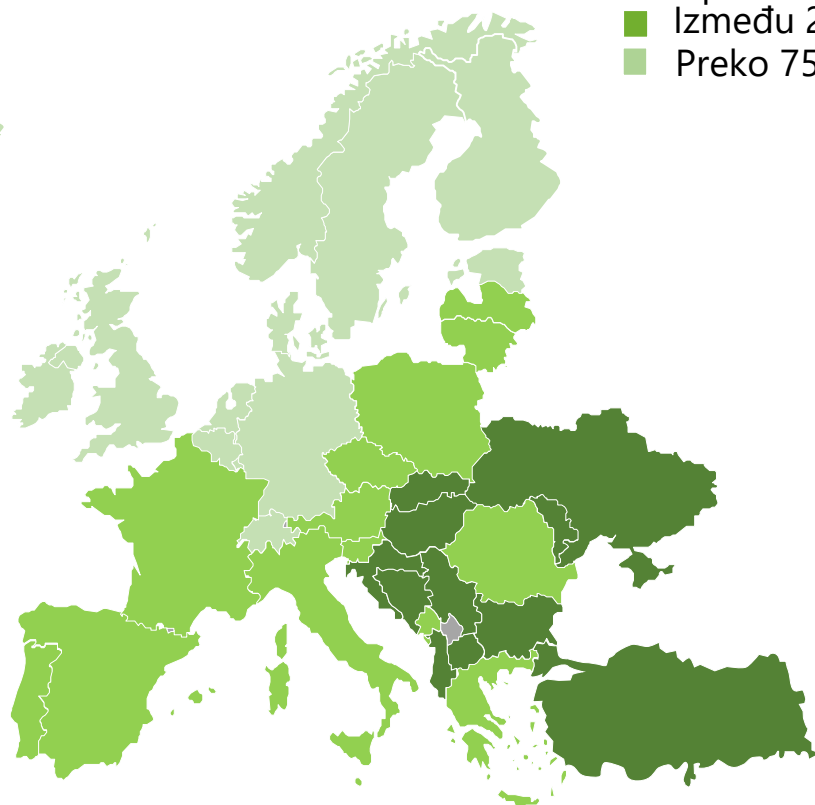
...i pravosuđa.

Nezavisnost sudstva, 2015.

Nepristrasni sudovi, 2015.

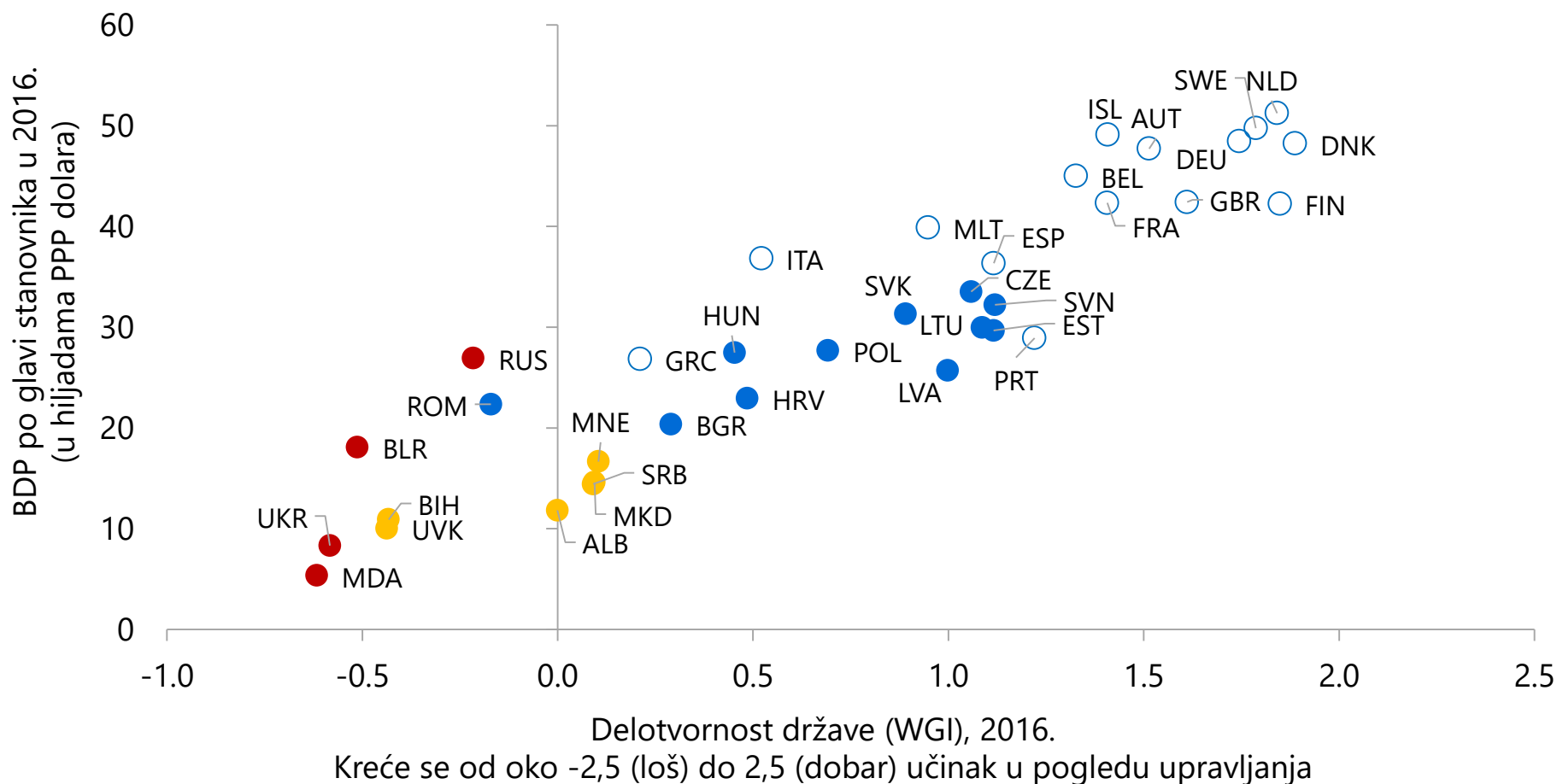
- Ispod 25 percentila
- Između 25 i 75 percentila
- Preko 75 percentila

Bogatije zemlje imaju bolje institucije (mada uzročno-posledična veza može da ide u oba smera)

Delotvornost države u odnosu na dohodak po glavi stanovnika, 2016.

STUDIJE SLUČAJEVA PO ZEMLJAMA

8. Studija slučaja (a) Poljska u odnosu na Ukrajinu

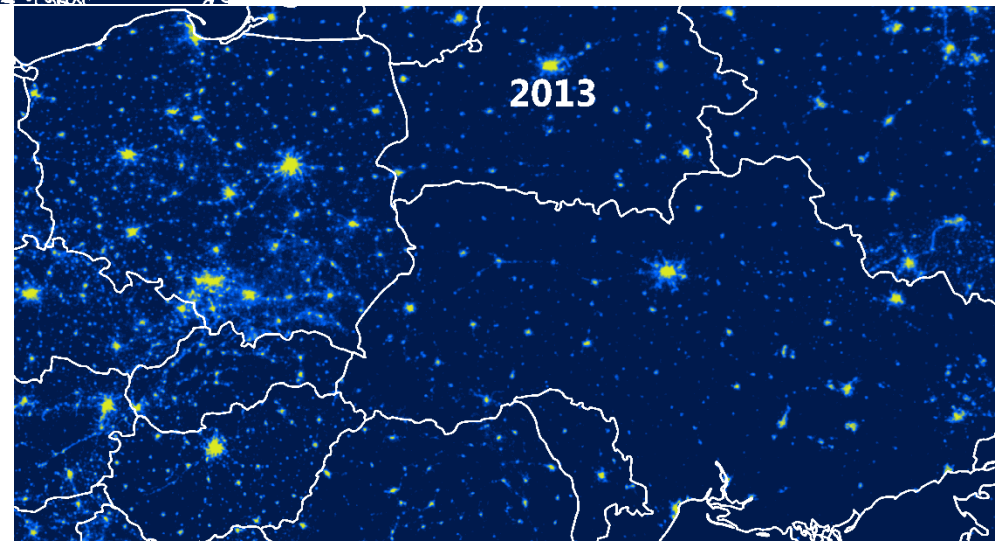
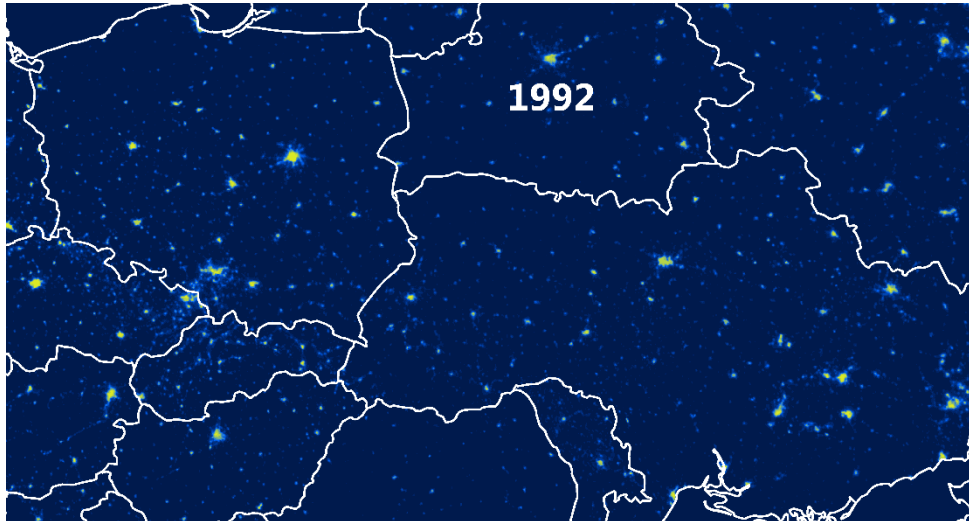

- Poljska je ostvarila mnogo bolje rezultate od Ukrajine
- Godine 1989. bile su podjednako bogate
- Sada je Poljska tri puta bogatija
- Zašto?
 - Poljska ima veću makroekonomsku stabilnost
 - Poljska je sprovela više reformi ranije
 - Poljska ima bolje institucije

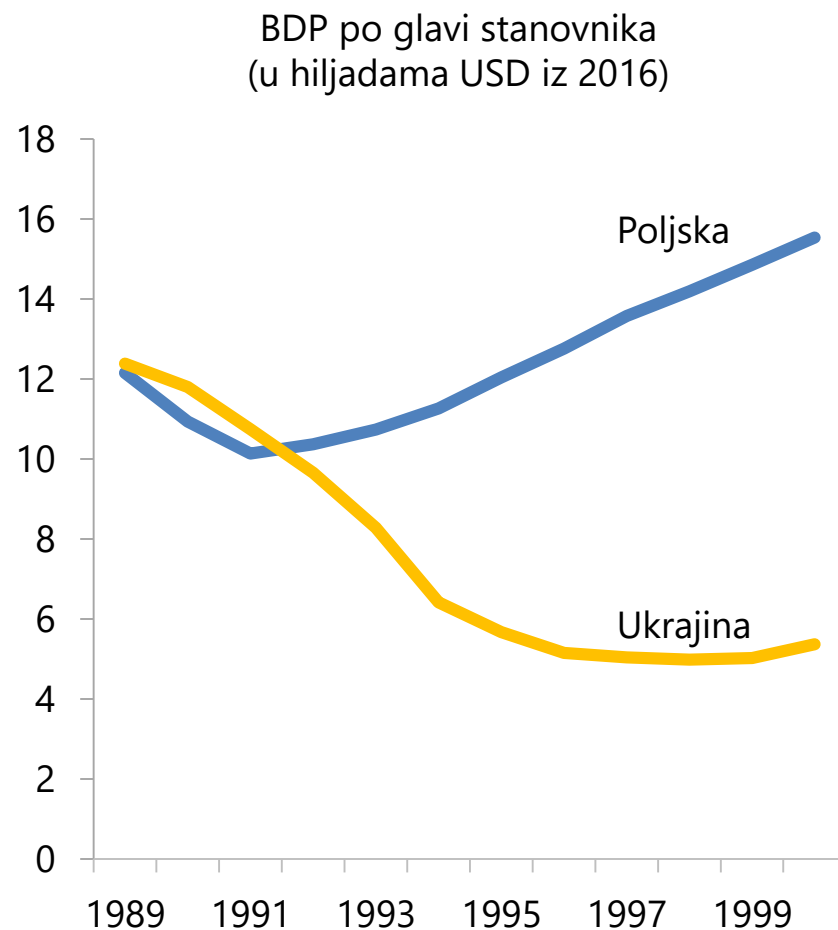
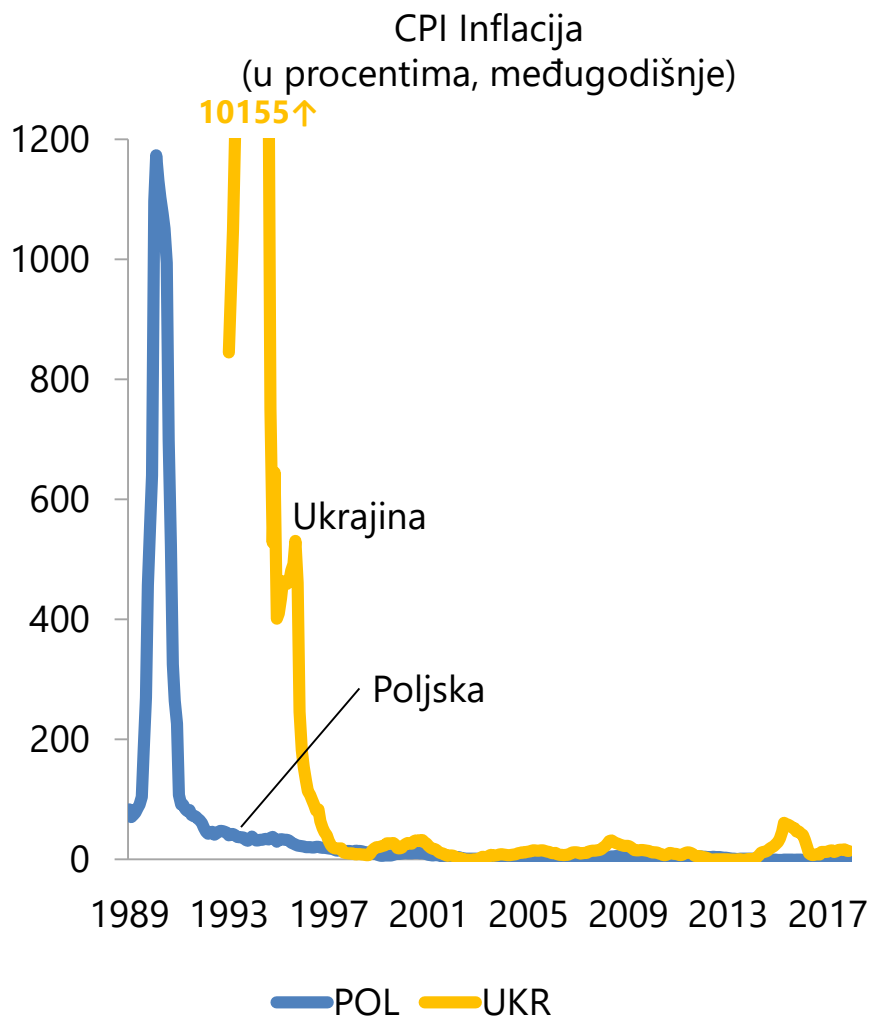
Razlika se jasno vidi na satelitskim slikama.

Intenzitet noćnog osvetljenja

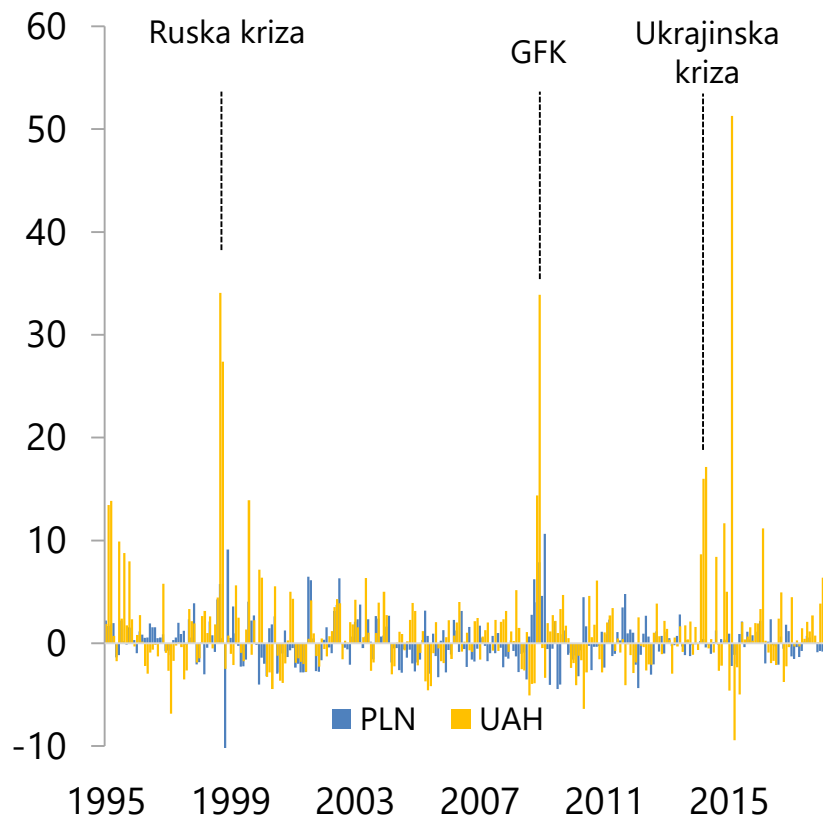
Makroekonomska stabilizacija se dogodila mnogo ranije u Poljskoj.

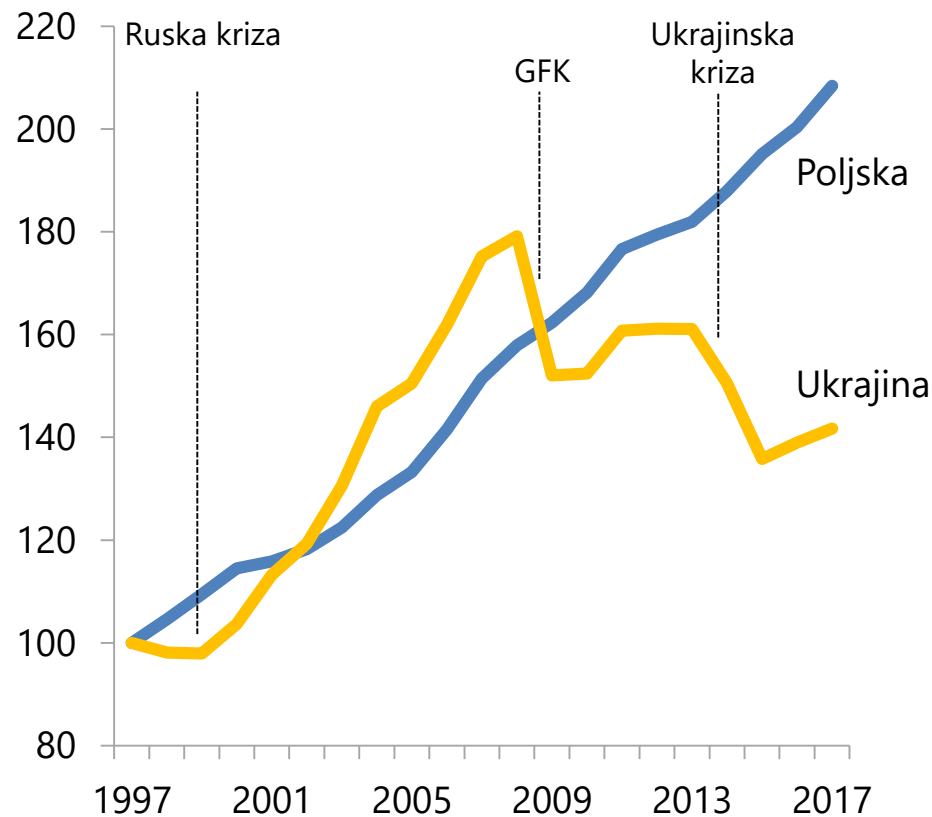
Poljska nije imala nijednu krizu; Ukrajina je imala tri

Devizni kursevi prema EUR
(u procentima na mesečnom nivou)

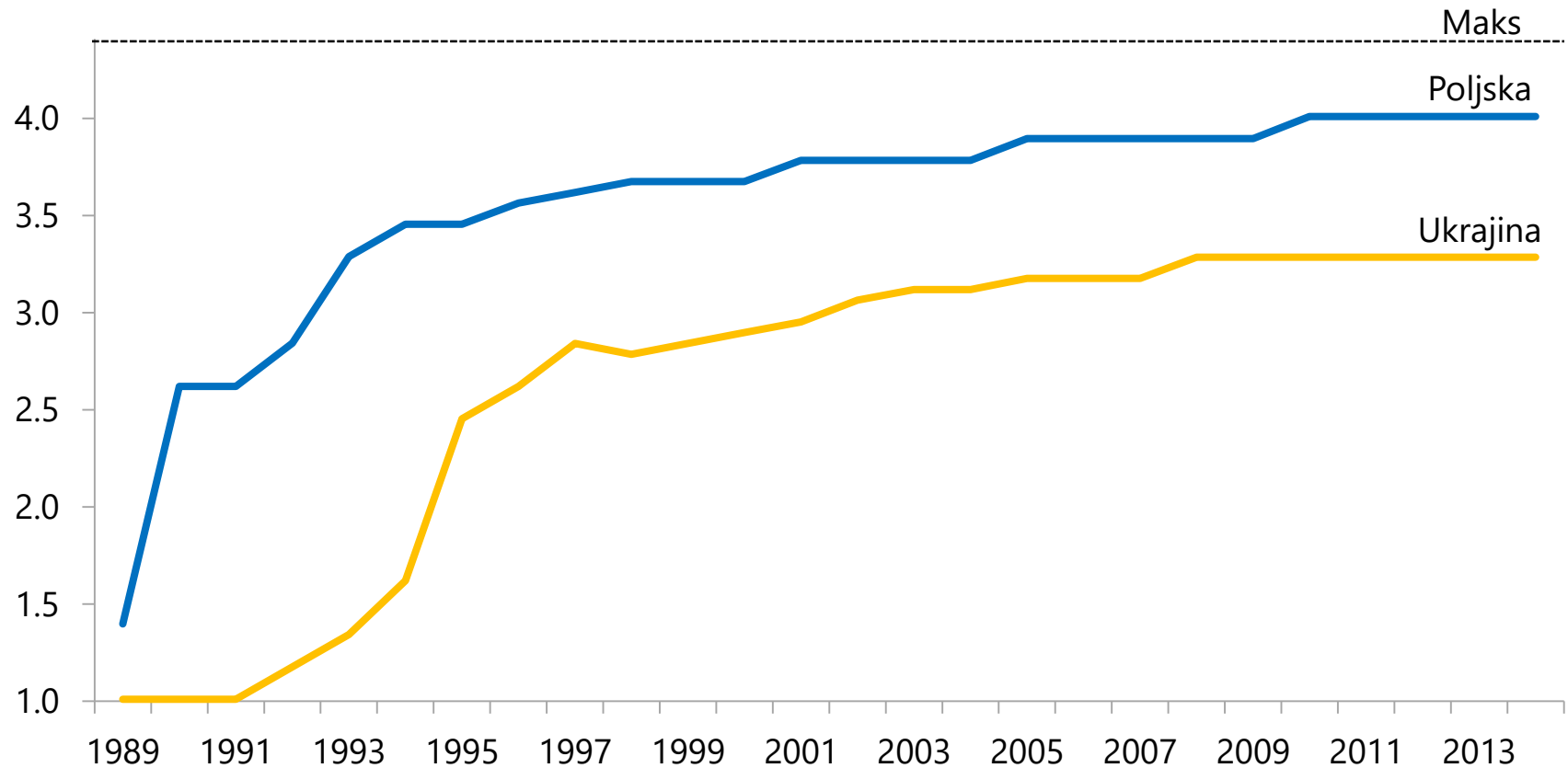
Nivo BDP-a
(Indeks, 1997=100)

Poljska je ranije sprovela reforme i bile su temeljnije

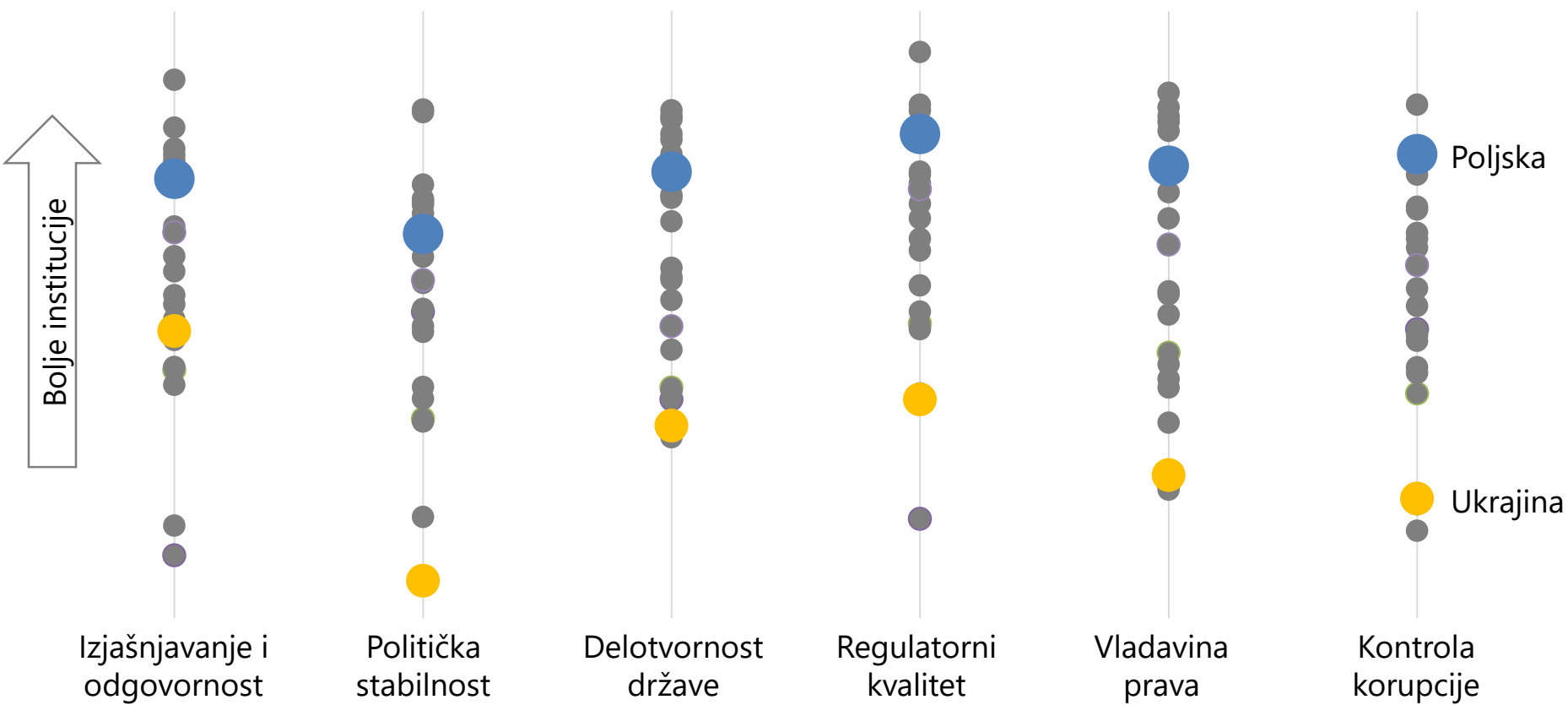
Prosek pokazatelja EBRD-a za nivo tranzicije

Poljska ima mnogo bolje institucije

Indikatori za istraživanje upravljanja u svetu, 2016.
(Zemlje CIJE na globalnoj rang listi)

ZAKLJUČAK

Zašto su neke zemlje ostvarile bolje rezultate od drugih?

- Deo odgovora je u tome što su imale sreće
 - Bez ratova
 - Članstvo u EU (zahvaljujući geografskoj lokaciji)
- Ali i sektorske politike su odigrale ulogu

Dobre sektorske politike su od pomoći

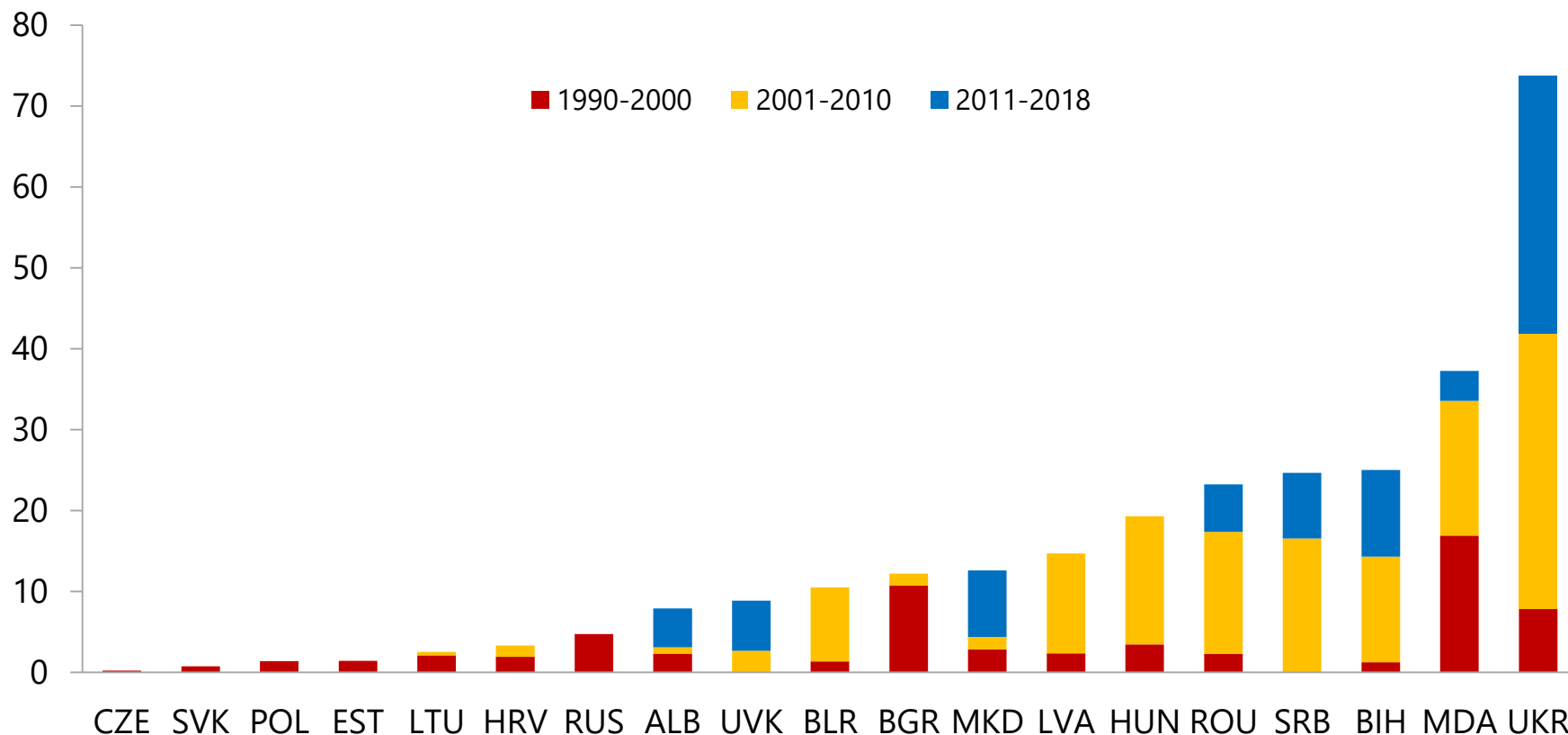

- Dobre makroekonomske politike
 - Makroekonomska nestabilnost je štetna po rast
- Dobre mikroekonomske politike
 - Dobra funkcionalna tržišta pomažu da se poveća produktivnost/efikasna alokacija resursa
- Dobre institucije
 - Jačanje podsticaja za ulaganje, inovacije, a ne emigriranje

MMF je takođe pomogao, kako pružanjem finansijske podrške...

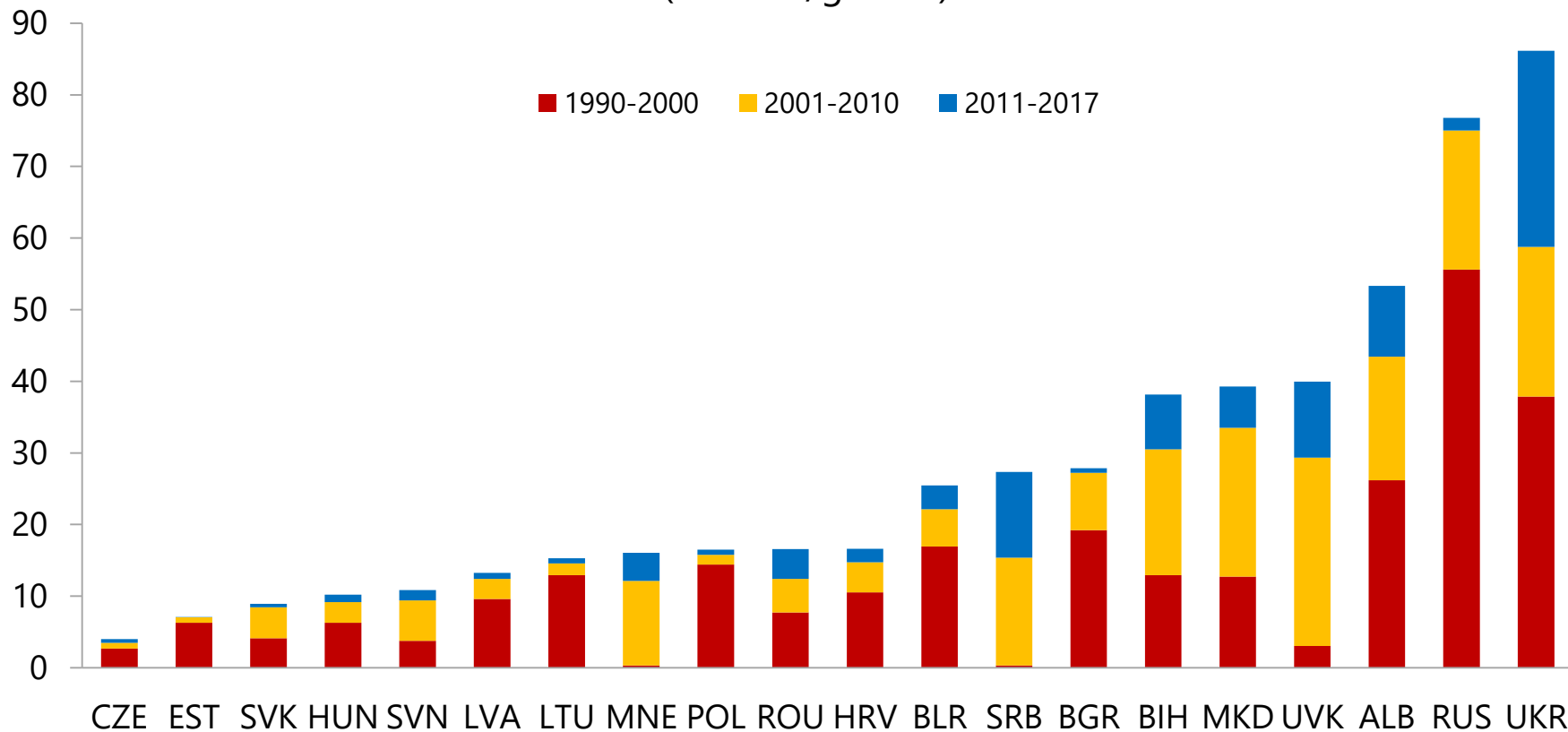
Kreditni aranžmani MMF-a
(Kao procenat prosečnog BDP-a 1995-2018.)

...tako i pružanjem tehničke pomoći.

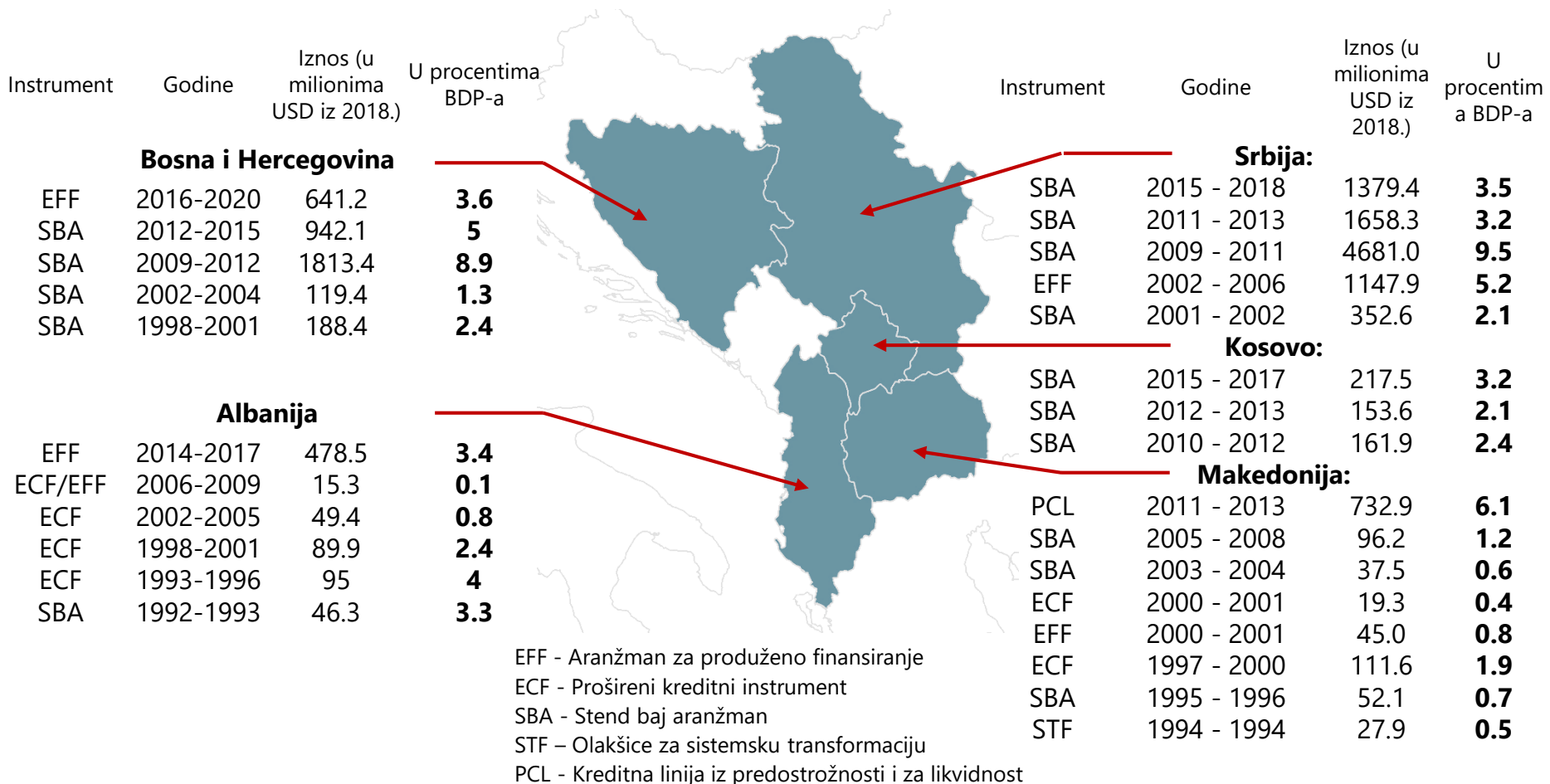
Tehnička pomoć MMF-a
(Zbir lica/godina)

Zapadni Balkan ima dugu istoriju programa sa MMF-om

Kreditni aranžmani MMF-a na Zapadnom Balkanu, 1990-2018. godine

Hvala